

NOVA NADA.

ZBORNİK ZABAVE I POUKE.

Knjiga II.

U Zagrebu, 1898.

Svezak 2.

Nakš-i-Rustem.

Solnce zlato, solnce svetlo
Kdaj si videlo iz neba
Toliko vojakov hrabrih —
Toliko pogumnih mož,
Toliko blestečih mečev?
Solnce zlato, solnce svetlo
Kdaj si slišalo iz neba
Toliko gorečih prošenj,
Prošenj in molitev vročih?
Solnce, oh, povej, povej!

Turški šator . . . „Alah, Alah!“
Po šatoru se razlega.
Tamkaj v sredi, tamkaj v sredi
Po sredi sam sultan svetli
Na prestolu svojem zlatem.
Tiho, tiho . . . Svetli sultan
Modra usta zdaj odpira: —
„Hvala vam pri Mohamedu,
Da ste paše prišli sem!
Nandušujte mi vojake
— Vam boriti se ni treba —
Škoda je, pri Mohamedu,
Tak učenih, modrih glav . . .
Hvala vam! A kje je vendar
Nakš-i-Rustem, hrabri paša,
Cele vojske svetla zvezda?
Sluge zveste, kje je, kje je?“ —

Priklonili so se sluge,
Priklonili se do tal . . .
Prvi pa mu je govoril:
„Svetli sultan, modri sultan!
S pismom Tvojim, kot si rekel,
Šel sem k paši Nakš-i-Rustem,

Bilo pa ga ni doma.
Čakal, čakal sem na oknu
— Kakor si mi ti ukazal —
Pa pripelje se v kočiji
Nakš-i-Rustem. A ne sam!
Poleg njega kakor roža
Adanala je sedela
Adanala krasno dékle,
Da krasnejše ni nikjer.
Skril sem se iz okna hitro
Da bi nihče me ne videl.
Pa prišli so sluge paše
— Sam ne vem čemu so prišli —
Po stopnjicah k meni.
Jaz izročil sem jim pismo,
Pismo Tvoje, modri sultan,
Da naj paši ga dado.
Čakal spet sem na odgovor —
Kakor si mi ti ukazal,
In dobil sem pismo to-le,
Svetli sultan, modri sultan.“ —

Spet prikloni se do tal
Sluga, in poda mu pismo.
Tiho, tiho . . . Svetli sultan
Modra usta zdaj odpira,
Da bo pismo jim prebral,
Pismo paše Nakš-i-Rustem.

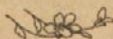
„Dobro veš, oj modri sultan,
Modri sultan, jutra zarja,
Da sem vsekdar Te ubogal,
Da sem vsekdar šel na vojsko,
Kadar Si me le poklical —
Dobro veš, oj sultan, to.

Dobro veš pa tudi sultan,
 Da bolan ne morem v vojsko;
 Kašljam že ves teden, kašljam,
 Kar iz postelje ne morem . . .
 V duhu pa bom s Teboj jaz
 Kamorkoli pelješ vojsko.
 Pa oprosti modri sultan,

Modri Sultan, Jutra Zarja. —
 Tvoj udani Nakš-i-Rustem“.

In zasmijal se je sultan,
 Zasmijali so se paše —
 Zasmijali so so sluge.

B. Potočan.

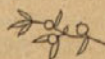
Gospodov dan.

Sveti dan gospodov
 Milo zvon oznanja,
 Vse hiti mi v cerkev,
 Da Bogu se klanja!

Zbrano in zaupno
 Ljudstvo k Njemu moli,
 Ki še ni pozabil
 Vernikov nikoli.

Jaz to ljudstvo gledam,
 Gledam in blagrujem.
 „Je li tu moj tudi —
 Blagor“, premišljujem.

Dragica.

Sklonjene poznaš cvetice . . . .

Sklonjene poznaš cvetice,
 Ki jih veze v okno mraz?
 Njih povešene glavice,
 Njih ledenomrzli kras?
 Hčerke zime to skeleče, —
 Noč, to jim je sojen čas!
 Okno v severu šklepeče —
 Kri zastaja . . gine glas . .

Ah, to so vse one sanje,
 Ki jih sanjal je poet . .
 Temne mračne in brezdanje.
 Mraz, to rezki jim je cvet!
 V čas svetlobe dneva medle
 V nič njih ne izgubi se sled —
 Spet so kaplje se sesedle,
 Spet se je ponovil led.

Aleksandrov.

Pomladanska.

Spet bliža se nam pomlad krasna,
 Oj doba zlata, doba jasna . . .
 Vsi veselimo se je, vsi,
 Po svoje vi, po svoje mi . . .

In tudi ni vam dolgočasno,
 Zabavate i zdaj se krasno,
 Tu zdaj koncert, tam jutri ples —
 To mora biti divno res! . . .

Vsaj slabo ni ob gorki peči
 Tako si s tem in tem postreči —
 Baš neprijetno se ne zdi,
 Če zunaj piš tako buči . . .

A slednjič vsega vam dovolj je . .
 Tako ste nekam slabe volje . . .
 In kadar se topi ta led
 I vam jasnejši je pogled . .

V zelenju svežem, cvetju bujnem,
Ob petju, vrisku, vincu rujnem,
Ko vse duhti in ljubi vse,
I vživa lepše, slajše se . . .

Saj nam celo srce se smeje,
Ko solnce tak prijazno greje,
Ko mraza deca nam ne mre,
Ko delo, spet roke dobè . . .

Če tuli piš krog prhle kože,
Zmrzuje deca, žena joče,
Če kruha, drv, odeje ni, —
Ej, vsak si vigradi želi! . .

Želite si jo vi po svoje,
Želimo si jo mi po svoje:
Vi da bi bilo bolj gorko —
Mi, da bi bilo manj hudo . . . .

Feodor Sokol.

Brez krmila.

Zrak je vroč, nebo oblačno,
Zemlja tiha, morje mračno,
Z blagom v luke pred viharjem
Barke plovejo mornarjem. —

Belijo le v dalji motni
Jadra barki se samotni,
Brez krmila ona plove
In brez sidra čez valove. —

. . . ov.

Suton se je spušto . . .

Suton se je spušto zemljici na krilo,
A vrijeme l'jepo, kako želiš samo;
Nebosklon se žari i sa gorom ljubi —
Baš je mlako sunce zapadalo tamo.
A tanahna magla od mirisa cv'jeća
Digla se sa zemlje put sanjana raja,
Hvalnosna kano Nebesniku žrtva
Dizala se divnog usred našeg kraja.
Slušala sam glase neke mile pjesme:
Blagi joj je zefir posudio krila,
Da daleko leti, da se mome rodu
Na grud spusti kano utješnica mila.
„Ljubavi i slozi!“ — zujili su zvuci,
U slasti se moja sva topila duša,
Bajna mi je slika zasuzila oko —
A srce sve dršće, pa mi pjesmu sluša — — —
I mašta mi gleda, gdje je raj na zemlji
Splela ljubav djece i brata za brata,
Sm'ješila se sreća, sjajila sloboda,
Kao sunce spasa patničkog Hrvata.
Gle! — i sjajni pr'jestó, a na njemu genij
Naróda je moga ponosito sio,
Pod njim su se braća grlila u sreći . . . .
. . . Ah! Ta to je samo lijep sanak bio! . . .

Imortela.

Oblak.

Dvije silne gore digle se visoko,
 Ogromno im tjeme do nebesa siže;
 Al ga ne će nikad vidjet ljudsko oko,
 Jer med goram u vis crn se oblak diže.
 Ljudsko srce s njega drhtati će vav'jek,
 A razum će stati ko bezumno čedo —
 I zalud će tražit, kako bi ga spozno,
 I manje će vidjet, što ga više gledo.
 A na ljudsko srce kada se nadnese
 Onaj oblak tmasti, ono skapat mora,
 Jer je žešći nego samog pakla plami,
 Jer je teži nego himalajska gora.

Čovjek se je digô, pa prkosit hoće:
 K vrhuncu ga gorâ nagon ljudski zove.
 Što će njemu oblak? Ta on ima volju,
 I ona će kršit najtvrdje okove.
 U zanosu svome svemožnim se čuti;
 Rušio bi gore — do potrebe samo —
 Jer ovakav život gadniji je stoput,
 Nego hladno ništa, što ga čeka tamo.

Zar je tamo ništa? — — Nek budućnost znade!
 Al sumnja je mračnost, što mu dušu dere,
 Svjetlosti bi-bilo, samo kad bi mogô,
 Da se do vrhunca gorama dovere.
 Zato napr'jed hrabro! On u borbu juri . . . .
 U borbi se diže i u mucu nada:
 Al — narav je jača neg urotno d'jete:
 Pri sukobu prvom Don Kihote strada.

Ne dostade volja. Siromašak pade.
 Kad je bio taman na domaku vrha:
 Samo jedan korak i bilo bi dosta;
 Al ga sila jača u sunovrat skrha.
 Na zemlji se svija siromašno d'jete
 Pod željeznom rukom majke svemoguće:
 Igračka je puka, koju eto više
 U visine smjela misao ne vuče.
 Hamlet se je bolni zamislio teško,
 Neka čudna misô umom mu se skita,
 Pa ne znajuć cilja nit uzroka prvog
 „Biti ili ne bit?“ na koncu se pita.

Vinko K. Oblomov.

Nova zvijezda.

Već je sunce zapalo za gore,
Nestalo ga davno sa vidika;
Zadnji traci zemlji: „Zbogom!“ zборе,
I spušta se nojca crna lika.

Gle — već gore sjajne nebne luči!
Sve bih sjajne ja prebrojit rado,
Da mi oko najljepšu dokuči — —
Al nje nema. — Klikoh: „Gdje si, Ado?“ — —

— Nešto šapnu. Ja zam'jetih dobro, —
Andjeli mi tiho valjda zборе: —
„— Za tu zv'jezdu još se strpi, pobro,
Bog je Višnji još ne zove gore!“

Smišljah dugo. No znadem tek sada,
Što andjelske tajne r'ječi znače:
Kad tko umre njegva zv'jezda pada,
A kad ona — nova nebom sjat će! — —

Fr. H.

Sni pramaljeća.

Pozdrav od *Nevenke*.

Sve je tiho, nijemo. Lagani titraj prvog proljetnog lahora dirnuo mi cjelovom vedje; i zirnuh u taj božji, još snijući svijet. Tu i tamo vidim još tragova zimskih okova, gdje nije dospio andjeo proljeća, da ogrije svojim dahom smrznuta uda. Nut gle!... Zadrhtaše umilni zvuci nebeskih akorda, dopirući s rajskih strana, da probude cio kraj na život novi, ljepši. To je ona ista melodija, koju mi andjeli kraj kolijevke izvadjahu, ljuljajući me u mekanom krilu djetinjeg pokoja... Željno se odaziva priroda milim tim glasovima, pa već zaodijeva zelenom travkom brijeg i dolinu. Već svijetom širi skromna ljubica svoj miloduh. A to proljetno sunce dostojanstveno stupa na plavetno jutrnje nebo, zlateći raskošno sve u dohvatu svom. Zavidljivoj tolikim čarom, stanu mi krila blude'e mašte da motre, kako se svijet budi u kraju, što ga zovem milim zavičajem, — u kraju, gdje mi stoji rodna kuća. Sve, sve se tu veseli i raduje — od Dunava tja tamo do slovenskih pokrajina. Isti šumeći vali domaćih rijeka i srebropjeni talasi Jadranskoga mora pričinjaju mi se kao mila jeka poznatih i slatkih glasova miloga mog jezika...

Suza mi orosila oko i kanula u prvi proljetni cvijet, te ga učini još čarnijim i ljepšim. Otrgnuh ga. djenuh na grudi i zaronih mišlju u prvu dobu djetinstva. I sjetim se, kako je bilo puno igre i nestašnosti. Još nijesam onda uživala ovako u proljetnom danu, u romonu našega potoka i širokom glasu rodnoga jezika — ne! — onda je to sve meni bilo nepoznato. Danas poznam to čuvstvo i vidim, da krivo mladost djetinju dobu spravnjuje s pramaljećem, a ne misli, da je baš sad nastalo njeno pramaljeće, kad se sunce zanosa i rada diže, da ozlati dane njezine i da toplom zrakom budi snagu na novi život, kao što sitnu klicu ovo blago sunce razbuja u moćno deblo. Ne zaboravi toga mladeži! Zar da ti u tim pustim snovima bezbrižno prosnivaš pramaljeće svog života? Oj ne — nemoj! Daj i ti zajedno s prirodom, probudi se na samosvjesni rad. Daj, daj, probudi se i ne snivaj! Divno pramaljeće tvog života sad je osvanulo, u kom će ti klica najbolje ponarasti. Ni narav više ne sniva! Sunce sa plavog nebišta ljupko već te grije, a lagan vjetrić cjeliva te i kosom ti poigrava! Stoga i ti više ne snivaj! Saberi se i skromno radi, da budeš slična tihoj ljubici, a tvoj rad miomirisom, koga će cijeli svijet tražiti i hvaliti.

Stoga naprijed, vi mlade sile, čvrstom voljom i novim marom hrvatske i slovenske braće i sestara. Oni pak, kojima je svrha danas sjutra poučavati naš narod, neka svojski nastoje, da se priprave na sveto to zvanje prosvjetiteljsko, doduše mučno, ali slavno i veliko. Ne će im za to čelo okruniti lovor-vijencem, jer će raditi u zabiti, ali će ih za to pratiti zahvalna molitva onih duša, kojima za boljak svojim silama uzradiše. A drugi vi, braćo i sestre, u svim srcima širite i gojite ljubav i slogu, da bude tiha sreća pod ovim tihim suncem, što nam zlati rodni kraj. Otvorite srca svoja, da u njima uzmogne lijepo procvasti ovaj cvijet iz dobe proljeća našeg, — cvijet nove nade, a s njim i čvrsta volja za rad i ustrajnost . . .

Došla i večer. Već sjeda sunce gori za vrhunac. No nije to zadnji, već je prvi proljetni dan; svanut će još ljepši od ovoga. Za to još za dobe složno naprijed . . . Oj! koli divan je taj mili naš zavičaj u času tišine bajne, kad prirodu grle zadnji zlatni traci na zapadu sunca i prve sjene večeri. Kao da ovaj zuj priča o miru, što se spušta na svijet, o nagradi danjega truda. A sjutra će se dignuti sunce opet i još svjetlijom trakom javljat će nam blagoslov svermske ljubavi, što grije ljude dobra srca . . .

Slušaj, slušaj . . . kako se u ovoj večeri ore glasi na guslama hrvatske vile? — Oj da. — tamo s kršnog Velebita Hrvatkinja te vila ljupko i milo dozivlje: „Samo naprijed složno, — ustaj mi rode!“

V megli.

Črtica. Napisal *Serafin Jug*.

Na vse zgodaj, ko je bilo po trgu še popolnoma mrtvo, je odprla vežna vrata in nanosila na dolge stole ob steni posode s pomarančami in drugim sadjem. Kmalu nato je prilomastil po stopnjicah doli njeni oče, širokopleči, enooki stari branjevec, pogledal, če je vse v redu in potem prinašal na širokem hrbtu težke vreče moke in jih postavljajl po vrsti ob zidu. Potem si je otresel močnato obleko, vtaknil roke v žep in odšel molče po stopnjicah nazaj.

Ona se je pa zavila v ruto in se naslonila ob podboj.

Po trgu se je vlekla prozorna, sivkasta megla, ki jo je neprijetno drezala v nos in oči. Bilo je vse tiho. Le tu in tam je pridrsala po trotoarju stara mamica, ali pa prikorakal stražnik rožljajoč s sabljo, se ozrl v vežo, ji pomežikal in polagano odkorakal, da so odmevale stopinje.

Gledala je na ono stran ulice, odkoder je molil skozi prozorno meglo zlat napis iznad prodajalnice. Uprla je zaspane oči v sivo pobarvana vrata. Trepalnice so ji postale težke, pred očmi ji je počelo mrgoleti, zlati napis je potemneval, megla se je vedno bolj zgoščevala, se spajala na en kraj, potemnevala, dobivala vedno bolj določne obrise, — in nakrat se ji je zdelo, da stoji tam — on, moj Bog, ravno tako, kakor ga je prvikrat videla . . .

Slonela je ravno tako ob podboju, ko je prišel po trotoarju sem, rožljajoč s ključi in si vihajoč rjave brke; se ozrl na to stran, jo zagledal in ji pokimal, čeprav sta se prvikrat videla. Takrat jo je spreletelo tako neznansko čuvstvo, mraz ji je šinil po hrbtu in kri ji je zalila obraz. — Odprl je vrata s takim hruščem, da se je potresel trg, potem si je zavihal brke, nekaj izpregovoril z onim rdečebradim komijem, ki ji je tako zoprn, in odšel ž njim v prodajalnico.

Zrla je še vedno tjakaj. — da je komaj zapazila staro branjevko, ki je prišla iz stanovanja doli, se ozrla po trgu okrog, si pomela roke in se vsedla na star stolec ob steni.

Oni na oni strani je začel prinašati iz prodajalnice zabojčke in jih pokladal na voziček, ki je stal pred vrati. Ko ga je stara branjevka zapazila, se je vspela na stolec in dejala:

„Lej, tam nasproti pa imajo novega hlapca“.

Popoludne, ko je bila zopet sama v veži, je prišel in si kupil pomoranč. Izbral si je tri z debelo kožo in segel v žep, da bi jih plačal. Skoro se ji je zasmilil — moj Bog — si je mislila — kako je slabe izbral.

„Čakajte, vam jih bom jaz dala“, je rekla in mu odbrala najlepših. Zasmeljal se je in jo pogledal tako čudno, da jo je kar pogrelo, — kri ji je šinila v obraz. On je pa odšel.

Tisto noč potem se ji je sanjalo o njem. Zdelo se ji je, da hodi po vrtu, kjer so visele po drevesih pomoranče na dolgih recljih,

prav kakor črešnje. Trgala jih je in mu jih dajala — on se je smejal in vrgel jedno vanjo, da jo je prav pri srečanju grozno zabolelo . . .

Drugi dan je slonela zopet ob vratih in zrla tjakaj na ono stran. In tako je bilo dan za dnevom: pogledovala sta se in se nasmehavala drug drugemu. In potem? — Da, potem je prišel skoro vsaki dan v vežo, če je le videl, da je bila sama. V začetku se ji je zdel tako boječ, — samo smejal se je, rekel pa ni nič. Toda pozneje sta se že kaj pomenila, o vremenu . . . in sve take reči. — Neki dan je ni bilo v vežo in rekel je tisti dan potem, da mu je bilo tako dolg čas — in gledal jo je tako, da je morala zardeti. Rekel bi bil še več, pa je ravno poldne zazvonilo in v vežo se je pripodilo polno branjev, da bi molile. — On je moral oditi . . .

Enkrat pozneje jo je vprašal, kam hodi ob nedeljah k nauku, — odgovorila je, da v stolno cerkev, na kar ji je dejal, da i on tja hodi. — In res, ko se je v nedeljo iz cerkve prišedši okrog ozrla, ga je zapazila, da je stal tam na oglu. Že od daleč se ji je smejal, in ko je prišla bližje, jo je vprašal, kako je kaj. In kar pridružil se ji je. Morala je iti z njim. Sprva ji je bilo tako čudno pri srečanju, — nervozno je stiskala mašno knjižnico na prsi in gledala tja v stran. On je bil pa prav zgovoren, vse jo je izprašal . . . kako je kaj doma, — dejal je tudi, kako ima ona dobre pomaranče . . . Obljubil je tudi, da ji bo prinesel prav lepo ruto, katero je dobil od gospodarja v dar — samo, če ne bo nikomur povedala. No, ona je rekla, da noče, da bi se tako oškodoval zanjo.

Ko sta prišla do prve stranske ulice, se je poslovil; ona je odhitela naprej.

Drugi dan jo je vprašala mati, kje je bila včeraj po nauku . . . Zardela je in ni vedela, kaj bi odgovorila, v zadregi si je popravljala predpasnik.

„Kdo pa je bil oni? — Da, da, sem že vse zvedela. Samo to ti povem, pazi se, dekle, da ne pride očetu do ušes“.

Tako ji je bilo hudo, da bi se bila najraje razjokala. Premišljevala je, kdo bi jo bil videl in izprevidela je, da ni več varna. Tako rada bi mu bila povedala, naj več ne gleda samo čez cesto — naj vsaj nekaj časa ne pride več v vežo, pa —. Vse one babnice, ki so dan za dnevom prihajale k nji, je začela sovražiti. Zdelo se ji je, da pridejo samo zato, da opazujejo njo in njega tam na oni strani. Imela se je za grozno nesrečno . . . Kadar je sedela sama v veži na tistem starem stolu ob steni, se je vselej zamislila. Kako bi bilo lepo, ko bi njega vzela, tako lepo . . . pa kaj, ko jo vsi ljudje tako sovražijo — ne privoščijo ga ji. Šinila ji je v glavo misel, da bi kar pobrala svoje reči in šla služiti. Sklenila je, resno poizvedovati, kam bi se obrnila . . .

Včeraj je skrivaj pazila, da bi mu namignila, naj se pazi — pa ga ni bilo. Postrešček je odprl zjutraj vrata — njega ni bilo videti celi dan, V prvem hipu je bila vsa iz sebe — potem ji je

šinila v glavo misel: bolan je, da, bolan, pa revež nikogar nima, da bi mu postregel . . . Postalo ji je hudo, da so ji solze zalile oči, cel dan ji je vse plesalo pred očmi. O, da bi mu mogla vsaj postreći! . . .

— Megla se je počasi razvlekla — napis na oni strani ceste se je kazal vedno bolj razločno. Po trgu se je zbudilo življenje, trotoarji so se oživili, izvoščeki so dirjali po cesti, da je odletaval pesek izpod koles. V vežo je stopila stara ženica, se ogledala okrog, se sklonila nad jerbas s pomarančami, jih prijemala z dolgimi prsti, jih stiskala in jih spuščala zopet nazaj.

„Po čim pa so“, vprašala je naposljed.

„Tri za pet“.

„A h, predrage“ . . . skremžila je obraz, se prijela ob strani za krilo in mrmrajoč odšla.

Odbila je sedem ura. Zgornje zračne plasti so bile že nasičene z jasnimi solničnimi žarki. Tu in tam so zahreščala vrata — odpirali so prodajalnice.

K prodajalnici na oni strani ceste je prišel oni rdečebradi komij, stopil h kraju trotoarja, nastavil roko k ustom in zažvižgal proti oni strani, kjer so stali potreščeki. Kmalu je pritekel v okornih čevljih bradat postrešček, se nerodno odkril, vzela ključee in začel odpirati vrata.

Okrog devete ure je došla branjevka v vežo; ravno takrat je pa pridrsala mimo stara babnica v veliki, rjavo pisani ruti in z odrgnjenim cekarjem na roki. Pogledala je v vežo, pokimala in dejala:

„Mati, ali veste kaj novega? — Tam-le nasproti je menda hlapec veliko, veliko vrednosti pobral in kdo ve kaj še . . . no, pa ga že imajo . . . To je svet! . . . no, pa z Bogom, mati! — Adijo!“

„Adijo!“

Propao.

Piše F. R.

I.

— Barbaliću, ja od dana na dan napisujem brojku pod brojku, a ti na to ni mukaet, — okrenuo nekaki žutokosi svat, pomolivši glavu iza ormara, a pri tom pokazivao prstom postrance na ormar, gdje se bijelio dugi niz brojaka.

Ta je opaska bila upravljena na čovjeka, što je sjedio za obližnjim stolom. Mlad je to čovjek, od kakih 25 godina, što ne bi na prvi mah rekao, jer su mu crte više naličile staračkim nego mladenačkim. Bubnjajući prstima po stolu buljio je nagovoreni na ono jedino stakleno okno bližnjega prozora (jer ostala su tri

bila oblijepljena novinskim papirom). Staklom zučale muhe, udarajući od časa na čas o plohu. Za cijelo bi se to dvostruko a jednoglasno bubnjanje čulo, da se nije zagušljivim zrakom izbe širio žamor razgovora, kuckanje čaša, smijeh, pa časom bijesni glasovi najprostijih psovaka, što su se rušile iz nečijeg hrapavoga grla.

Nagovoreni gledao nekamo u ono okno: misli mu nijesu daleko krilile, to se vidjelo na njegovu licu. One bi se čas zaustavljale na onim muhama, čas bi zabludile kroz okno, nekamo u ono sivo nebo. S lica mu se čitala glupa dosada, a u onim očima odsijevala je neka okočena lijenost, u kojoj kada se gubila pojava sjete. Samo na čas cno suhonjavo lice kanda se nabralo na neki posmijeh, a oko ustiju ovijale se crte i stvarale jedva vidljivi izraz ironije. Ispod starog požučelog šešira, koji je po vidu nekad morao biti elegantan, provlačila se neuredno u viticama plava kosa i kao da je milovala onaj stari „salonrock“, žalosna s njegova udesa. Sjedio čovjek nepomično, rekao bi spokojno. u onoj svagdašnjoj dosadi, zadovoljan mirom, koji ga je okružavao. Pa kad ga je krémar sjetio na dug, bilo mu je baš kao čovjeku, što se probudio iz ugodna fizičnoga sna.

— Da, Barbaliću, — prvi je odmaknuo, a danas je već i peti — a? Znaš, da si obećao, a rok je bio juče — —

— Pa? — trgnu se lijeno onaj za stolom; taj — „Pa?“ zvučase nekako ljutito.

— Pa? — Nije tu „Pa!“ nego daj ti mene namiri!

— Ne ću ti pobjeći; ja jčš nijesam primio novaca.

Žutokosi — seoski krémar — slegne ramenima, kao da baš puno ne vjeruje i nestane u onoj magli dima, što se provlačila sobom, kao kakva avetinja, poglednuvši još jednom brižno i ponosno onu legiju brojaka na boku ormara. Njegovo je lice poprimilo pri tom osobiti izraz, oči se nekako veselo zakrijesile, a nos se kao ponosno nadmo, i po njem si mogao poznati, da je to čeljade iz plemena Judejskoga.

I onaj za stolom svrne nekako brižljivi pogled na brojke, a u tom pogledu kao da su se u isti čas javljale i naglo ginule iskre sakrivene tjeskobe.

— Prokleti dug, smrsio lijeno, provukavši rukom preko visoka čela.

Sobom osjećala se zagušljiva toplina i širio smradljivi vonj staroga loja, što se ugrijevao na čizmama seljaka, koji su se pravdali za drugim stolom.

— Gdje je pravice? — zapiskutao nekakav grbonja u rasparanoj šubari, što mu je ostavio u baštini valjda još šukundjed.

— Gdje ti je pamet, Grga? — valjada gospoda bolje znadu od nas? Što oni odluče, to je nama slušati; a ako ne slušaš, taman eto te s onu stranu brave. Reci, nije li tako? — probesjedio jedan drugi pametniji, a seljaci svi ušutjeli i slegnuli ramenima, kao da pitaju: Da li je moguće? — A jedan će iz prikrajka, kao nadodavši:

— Vala, Mate, ta ti vrijedi!

I nastavili seljaci razgovor. A kad bi onaj, kojega su smatrali najpametnijim, bilo što nadovezao, zinuli bi svi, da čuju, što on misli. Ta bio je on kapral, a vidio i bijeloga Zagreba — valjada on zna, što govori!

Kad bi nastala mala tišina, čulo se, kako zuče muhe, kako nešto smrče u kamišima seljaka, a i koji povik s dvorišta dopro bi u taj dim.

Naš gost do prozora sjedio opet mirno za stolom, i kao da se zavezao u misli. Ali — on nije mislio; tek je pratio onu melodiju, što su ju izvodile muhe, zučeći oknom. Već se spuštala sumračina na blatnu zemlju. A i bila je blatna, jer je kiša redo mice osam dana lijevala, — a u selu C., brate, blata! — čizme sa sarama ostale bi u onoj ilovači. I u izbi seoske krême, davno se već prije uhvatila sumračina, nego u polju. Ta na jedno ono okno i na dva druga na drugom prozoru nije moglo mnogo božjega svjetla ući! Nebom se natiskivali oblaci i u izbi stvarali oni pramenovi dima, što se dizali iz lulica seljačkih, kao s kakvih žrtvenika prema stropu, nekakve oblake. Toliko je svjetla dojurilo u sobu, te se moglo još razaznavati lice onoga u „salonrocku“. Pred njim na stolu bila prazna boca, a do nje nekaki stari broj službenih novina, još tamo negdje od osam dana prije. Doscorka pripalio žutokosi krčmar začadnjenu svjetiljku, što je visjela s drvenoga stropa, a žuto-crnkasti zraci probijali oblake dima, i osvjetljavali one zamrljane zidove izbe, što su bili oblijepljeni kojekakvim ilustracijama iz bog te pitaj kakva njemačkog „blatta“.

Za malo potura netko vrata i promoli kroz njih košćunasto lice. To je seoski pisar. Taj se nekoliko puta ogleđa brižljivo sobom, pa kad se, čini ti se, nekako sprijateljio s pojavama onih ljudi, što su sjedjeli za stolom, pruži šiljasta koljena kroz vrata, a ruke vukle se iza njega kao prutovi. Nekakve osvjetle hlače priljubile se o stegna pisaru, kao da se boje, da ih ne bi tko razdružio od gospodara.

— Sluga pokoran, Barbaliću! — pozdravi došljak onoga u „salonrocku“.

— Dobro veče! — promumlja nagovoreni. Pisar sjedne za stol naprama Barbaliću, pogleda s očitom neugodnošću na praznu bocu i baci svežanj pokislih papira na stol. Žutokosi Žid turi žurno na stol bocu rakije. Ta rakija sjajila se pri svjetlu —, slatki napitak, prava domaća šljivovica! — ili baš ako gledaš na sadržaj: pravi špirit i prava voda; — forma je uvijek ista. Pisar nategnu junački i njegove se crte na licu rastegnu u slatki posmjeh.

— Barbaliću, — pripovijedaju u općini, da je nadzornik bio bijesan, kad je pripovijedao načelniku tvoj postupak u školi. Gospodin načelnik ti se zagrozio, što si se prema općinskom organu, kojega povrijediti ne smiješ, neslužbeno ponio. Znaš, — i pandur je javni uredovni organ, — a načelnik se zagrozio da će (pri tom pogleda pijani pisar školnika, kao kakav cezar s prijestolja:

scijenio se valjada blaženim, što i on, općinski pisar, spada u legiju „vladajućih“ — a što je ubogi školnik prema njemu?), da će kazniti svaku pogrješku. Čuvaj se bolje, produlji pisar svoju prodiku. — znaš, naš je gospodin načelnik dobar čovjek, ali — tu umukne i pogleda gospodina učitelja, kao da je tim pogledom htio ostalo iskazati, a to bi bilo: — ali, on, gospodin načelnik, on je svemožni Jupiter, koji stri elja one, što se ne podvrgavaju paragrafima zakonskim i — njegovim.

Školnik ne odvрати ništa na savjete g. pisara, nego samo makinalno slegne ramenima, kao da hoće reći: — E, pa šta ćemo? — i ispije ostatak rakije.

Pisar prosjedi još nijeko vrijeme, a kad mu je dodijalo sjedjeti uz praznu bocu i mučaljiva druga, pokupi svoje papire i stura ih pod pazuhu, a školniku rekne, da ima obaviti još neki važni posao u komšije Luke. Naturi kapu na glavu, ustane, nagne se preko stola kao bukov prut, i pruži dostojanstveno ruku školniku. Za malo nestane g. pisar iza vrata.

G. učitelj uzdahne i zamrmlja: — Prokleti račun! — Na-skoro izvuče se i on iz klupe, otetura k vratima, rastvori ih, protura se van i izgubi se u crnu noć — — —

Seljaci još dugo bučili, dok se i oni jedan za drugim, pijani, teturajući se, ne izvukoše iz zadimljene krème na polje.

Svjetiljka sa stropa osvjetlavalala tu nutrinu seoske krème. Stijene su nijemo buljile jedna u drugu, kandā šapéu: Ljudi su ništice! Te zaprljane stijene bile su tako dosadne. Vladala prostorom neka dosadna mrtvačka tišina: ni iste muhe nisu više brundale, udarajući o okno.

Zijala izba kao prazna mrtvačka raka, — predvorje Tartara, što očekuje nove žrtve. Razliveno vino pružilo se stolom i cijedilo na tle. Miomiris tih Letinih kapljica strujao zrakom, miješajući se u zadimljenom vazduhu s vonjem staroga loja — — — — —

(Svršit će se.)

Zbog ljubavi.

Pripovijest iz seljačkoga života.

Napisao M. Vrbovski.

II.

Lijepa Bara bijaše kóí Grge Jelića. Grga je slovio najimuć-nijim u Smiljanu. I glas mu je među Smiljančanima mnogo vri-jedio: nije se njegova kod njih mnogo poricala. Što nije bilo njemu u volji, nije ni cijelom selu. Dočepa se on i vječništva u općini; a još kao momak postane kaštalda* s pomoću oca, koji nije uestezao

ruke od gospode smiljanske. Tko sada veći goso od Grge, kad se i medju gospodu umiješao! Mislio je, da mu ni car nije do koljena. Premda je rado oblijetao gospodu i nastojao im ispuniti svaku želju, da im se uliže (a to nije baš bilo po čudi Smiljančanima), ipak ga nijesu mrzili; pače bio ga glas čak u treće selo.

Nije Grga žalio potrošiti koju bocu dobre dalmatinske crvenike, kad bi mu koji od gospode prestupio kućni prag, da se ne pripovijeda u selu. kako je gospodin načelnik ili koji drugi došao po vatru** kumu Grgi.

S mnogobrojnom ga djecom nije baš Bog nadario; no zato se mogao bolje brinuti za jedinicu Baru, koju je čuvao ko zenicu u oku. Nije ona bila ipak razmažena, jer je okusila mnogu gorku od maćehe, koja ju je odgajala čak od treće godine, i vazda je prijekim okom gledala. Rodjene se majke sjeća ko kroz san.

Bare je bio glas po svoj Lici, jer je Grga namjeravao vas grunt njoj ostaviti. a k tomu nije ni ljepotom ostajala za drugim smiljanskim curama, već se i tim nadmetala najglavnijom curom u selu. Vita ko jela, zdrava ko dren, vrijedna ko pčela, lijepa ko jabuka, dobra ko kruh. — Nije dakle neobično, što su se momci, ne samo smiljanski, nego i iz Pazarišta, Trnova i Bužima vrzli oko Bare, ko ovce oko žlijeba napunjena solju. Bog i selo znade, koliko se puta zavadili momci zbog nje, koliko ju je majkâ u sreću vjerilo za svoga sokola, koliko je očiju od draga zobalo, gdje bi osvanula. No najviše su je oblijetali Nikola i Jakov. Malo po malo podje Nikoli za rukom, da joj se uvuče u srce; a ona ga zavolila. Ljepši je, mlađji je od Jakova, njoj je miliji.

Ocu dodje do usiju, da mu se Bara ljubaka s Nikolom, kojega nije mogao trpiti, ko ni luka u očima.

Nikola je bio jedinae u oca. Na kući mu nije bio otac loš: imao je dva jarma volova, par konja, a k tomu žita dosta; palente nije trebalo kroz cijelu godinu kupovati. No Grga ga jednako nije volio, jer je Nikola uvijek bio protiv gospode, kojoj je Grga ljubio i ruke i skute.

— Juče je eno izišao iz buturnice, jer je htio puntati narod, da napastuje popa, što drži tobož vlašku misu. On, onaj deran, ona ništarija, da će učiti gospodu, što će činiti! On punta narod, da ne sluša starijega! — Ma da znam, da je stoti dio istine, što govore o tebi, ne bi više po suncu hodala. Al je laž, jer moja Bara ne može ljubiti takovo smetište! Ta ima hvala Bogu još moka u Smiljanu i boljih i ljepših od njega. Izaberi drugog; pa ne imala čim ni ručka osoliti, slobodno ga uzmi: ja ću se za vas brinuti; samo zaboravi toga klateža. Što je on bolji od Jakova? Ne benavi kćeri više i radi, kako ti ja velim. — Ovako putio Grgo kćer, čim se sačuka, da se Bara s Nikolom voda.

No ljubav je slijepa; očeve riječi bile uzaludne.

* Vrst crkvenjaka.

** Veli se onome, koji u čiju kuću dodje i odmah ode, a da ni sio nije.

III.

Već su popasna doba. Nebo se natmurilo. Oblaci se usidrili kao tvrde klisure i mrko gledaju na zemlju. Vrijeme je jako sparno, valja da će se naskoro oboriti kiša iz oblaka ko iz kabla. Pred crkvom se sv. Marije u Smiljanu čuje još buka. Ta Petrova je. U Smiljanu je zbor. Nešto su se svi Smiljančani uskomešali — kao mravi, kad im se takne u mravinjak. Pod jednom ovelikom lipom, ispod sjenice, nešto se nekoliko ljudi živo razgovara.

— Kume Grga, koliko su ih odagnali žandari u buharu? — reče ovisok, mršav čovjek, gola kost i koža, Grgi, koji je mrko buljio u zemlju

— Ne znam pravo, čini mi se šest ili osam.

— Ma molim te, brate, pripovijedi mi, kako je to sve bilo. Ja sam evo došao sad od butigara.* Imao sam tamo nekakova posla, pa sam čuo ovdje ondje nešto natucati, no ništa jasna.

Grga se malo nakostruši i nakašlja, pa će:

— Po vrašku je bilo, nu kad si najô,** kazat ću ti, premda nijesam oran.

Ispi Grga čašu, pripali lulu, baci nogu preko noge, pa će početi: —

— Onaj deran Nikola počeo puntati narod još skoro, te ga navadjati na kojekakve spletkarije, što mu više škodi nego koristi. Gospodinu načelniku dodje do ušiju, pa ga javi drugoj gospodi. Oni ga opomenu, da se kani éorava posla. No on, prevrtljiv ko zmija u rakaču, brzo zabaci njihove opomene, pa opet udri u stare gusle. Kad je već gospodi do prsta dogorilo, sprave ga u buharu, misleći da će tim bolje uperiti.

— Ma, kume Grga, kud si sumio; to te ja ne pitam. Vraga mlatiš praznu slamu, — to dokončaj. Pripovijedi mi, što je danas bilo.

— Čekaj, kud si zaintačio ko mlinsko klepetalo; dospjet ćeš — reče Grga.

— Upućivao narod, da nas je pop prodao, i da nas namjeravaju združiti s vlasima. Što ja znam, što još ne! Ne znam, tko mu je to u glavu utukao. Narod povjerovao, pa ubrdio ne ići u crkvu; a svemu su tomu krivi neki smutljivci — najviše Nikola. Ma sam mu skuvao kašu, da se neće iz nje lako izvući.

— Bog s tobom, Grga, što si ko van sebe; komu si skuvao kašu? Što mi ne kažeš? — Nemoj tako, — ni glave ni repa.

— Ja sam izradio, da su Nikolu odagnali danas žandari u rešt.

— Što si ti Grga pomogao da uvate žandari Nikolu, jer je upućivao narod, da se ne da varati? — Ti pušeš u isti rog, kako mi se čini, u koji j gospoda. Šta nijesi čuo, kako pop moli kod

* trgovca.

** navalio.

oltara vlaški „očenaš“ — nijesi li čuo kako spominje „iže“ i još mnogo toga, čega se više ne sjećam?

— Što ti je ušlo u glavu, da braniš onoga lajika? Sam si okrenuo krivim putem — ljutio se Grga. Ti znaš, da mi nijesmo postavljeni, da po volji živimo, već da se u svem pokoravamo našim poglavarima. Nikola ne samo da sam do toga ništa ne drži, već je i drugima nekim šupljim tikvama, ko što je sam, utuvio u glavu, da ne slušaju vlaške mise; pa danas pod misom van iz crkve, te udri ruštima** u popove prozore, da je svaka odjekivala. Tada izidje van još svijeta, nekoji im se pridružiše; i bili bi rugavet učinili, da ja nijesam brže bolje odletio po žandare, te s njima u gvozdja i u Gospić.

— A tko je javio općini za to?

— Ja brate, jer sam naslućivao, da se nešto kuva. A toj je smutnji glava Nikola, pa sam mu htio zapapriti, jer mi je već dokunjao.

— Zašto, molim te?

— Ma ona moja nesreća upilila u glavu, da će biti njegova i ničija druga, te o nikom drugom ni čuti. A ja bih volio, da je hladna voda odnese, nego da bude njegova.

— Znao sam ja, da će u kiselu jabuku zagristi, kad se pusti s tobom parbiti — hoće Marko, otac Jakovljević.

— Ja sam je dobro i pošteno opsovao; no ona se opet poče s njim ljubakati. Ja sam opominjao i opominjao, no videći, da mi je sve badave, pustih ih neko vrijeme na miru, da rade, kako sami hoće. Čekao sam samo zgodu, da ga po što po to uklonim. I evo ga danas otpravih u mračnu sobu, iz koje se ne će s laka izvući. Već je doba, da Bara izuje bijele čarape,*** — odlučio sam je udati. Znam, da će malo teško to uperiti, jer je svojeglava; no znat će okrenuti malo po malo vodu na svoj mlin.

— Udati si je dakle naumio?

— Jest brate. — A znaš za koga?

— Kako bi ja znao, što ti misliš?

— Za tvog Jakova!

— Za mog Jakova?

— Da za Jakova. Mislim, da se ti ne ćeš protiviti, da moja Bara dodje pod tvoj krov.

— Ne ću ja braniti, pače mi je jako drago, da već jednom imam mlada zamjenika u poslu, jer smo ja i moja stara već jednom nogom u grobu. K tomu: tvoju Baru imati za nevistu, tebe za prijatelja. — kako bih se ljutio?

Marko to reče, podigne se k Grgi, te se prijateljski izljube; ispiju čaše, i dignu se dobro nakresani. Putem urekoše sutra večer Bari i Jakovu zaruke. Na rastanku se još jednom izrukuju i izljube ko rodjena braća.

* sklatač.

** kamenjem.

*** izuti bijele čarape = oženiti se.

- Laku noć, Marko.
 — Želim i ja tebi laku noć, prijatelju.
 — Još nešto! Ded onu malu jogunicu priuči redu, nek ne luduje. Što će joj Nikola? Ja mislim, da se Nikola ni u čem ne može takmiti s Jakovom.
 — Ne boj se ti; ja ću joj sad lekciju odštiti, da joj se ne će račiti više s Nikolom sastajati, — hoće Grga, hiteći kući, da što prije iskali srce puno gnjeva na Bari.
 — Tako valja. Zbogom!
 — Bog!

IV.

Nebo je ko caklo, zvijezde veselo trepere. Mjesec iskolaćio svoje tamne oči, pa obujmio svojim trakama kućicu, sakrivenu u gustom gajiću. U kućici uzdiše lijepa Bara, što večeras ne će vidjeti Nikole, koga je ljubila više nego ikoga. Al joj je još teže, što će je Jakov doći prositi, da je silom zaruči.

— Znaš, Bare, što? — govori joj otac Zašto ti ne bi pošla za Jakova; što njemu manjka? Onakova momka nije u našoj plovaniji, pa ni u drugoj. A ti se nećkaš! Šta će tebi Nikola, onaj lajik, sklataž. Sve zlo kod njega, ništa dobra. Od nevaljanca ne istesa dobričinu.

Bara ni bijele ni crne, — samo uzdahnu i zavrti vretenom brže.

— Ne poznaš ti Ivana, njegova oca! Kolik je god, tolik je vrag u njemu. Ne bi mu ni djavo ugodio, a kamo li ti, kćeri moja. Svemu je selu dodijao. Uvijek se s nekim priganja i tužaka.

Bara ništa.

U to se začuju pred kućom koraci, začu se zvižduk; a Grga skoći da otvori vrata. —

U kuću rupi Marko, otac Jakovljevi, Jakov i drug mu Dane.

— Pomoz Bog, odsječe Marko.

— Bog nam pomogao, odvratu Grga.

Bara zadrhta ko vrbova šiba na vodi. Momci skidoše s ledja torbe. Stara gazdarica Marta postavi stolicu i na brzu ruku speče cievaru. Bara namakne stolce. Sjedoše za stolicu. Izvade iz torbe tovariju, varen but prasetine i pogaču. Udariše u razgovor.

— Kume Grga, počne Marko, tebi je valjda poznato, čemu smo došli do tebe. Hoće li što biti iz onoga, što smo sinoć obrekli? Pristaje li Bara? Je si li je pitao?

Marko to govori i sve šiba Baru prijekim pogledom. Ona obočila trepavice, pa podrktava ko da je groznica trese.

— Kud bolje, moj Marko; kako ne bi Bara pristala? počet će Grga, razdragan Markovim riječima. Kada je božja volja, i naša je. Ja dajem svoj blagoslov od srca rado.

Jakov se maši u džep, izvadi jabuku, natučenu evancike, pa pruži Bari.

— Nuder, Baro, dušo, evo znaka, da si moja!

Bara zadrhta, digne vedje, pa ih opet obori. Ustade. Lice joj se svakim časom mijenjalo. U prvi mah pocrveni do ušiju, no brzo se to crvenilo pretvorilo u bljedoću, koja je sve jasnijom bivala, tako te si mislio — ovaj se čas izpod zemlje ustala.

— Daj, daj, uzmi tu jabuku; koga se vraga otežeš? — uzvikali se Grga i Marta.

— Ne mogu, ne ću, prošapta Bara, da su je jedva čuli, i srusi se na stolac. Ona se sva tresla; a kad je sjela na stolac, nije se ni micala ni kretala, već je mučeći i nepomično gledala u jednu te istu točku na drvenom podu.

— Ne ćeš? — odsiječe Grga, a oči mu zasjaše divljim gnjevom, koji je njegova kći dobro poznavala.

Bara uzdrhta, probljedi ko krpa i primi jabuku gledajući nijemo u pod i ne govoreći ništa. U duhu je bila do svog Nikole, koji je za nju — mrtav — — — —

V.

— — — — Daj Bare, — govorio Nikola svojoj nesudjenici godinu dana kasnije, kad se vratio iz Gospića, — što mučiš, što bljediš ko da iz groba ustaješ? Reci samo jednu riječ! Daj, hajde k nama i k mojima. Što krzmaš, Bare; eto — otvorena ti je kuća, u kojoj te svi raširenih ruku čekamo.

Bari je krv igrala licem, usnice treptjele; a velike crne oči uprla u Nikolu. Odmah za tim obori oči k zemlji i jedva kroz plač, slomljena duševnom bolju, izrekne.

— Idem s tobom, kud god hoćeš.

Nikola bijaše sada u devetom nebu. Ne reče ništa, već Baru privuče k sebi i utisne joj vrući cjelov na hladno čelo. Zatim se uputiše uskim puteljkom. Kroz pō sata stajahu pred ovelikom drvenom kućom. Sama vanjština odaje revna u njoj gospodara i gospodaricu.

Nikola potegne kvaku, otvori vrata, i udju u kuću. Roditelji se njegovi osupnuše, kad vidješe Baru, kojoj se ni u snu nijesu nadali. Znali su oni doduše, da se Nikola i Bara vole, ali su ču-tjeli, da bi njezin otac volio, da je voda odnese, nego da ode za Nikolu. Nikola to opazi, pa im sve ispriopovijedi. Nije se ni jedno tomu protivilo, dapače im je bilo drago, jer su poznavali Baru ko valjanu i vrijednu curu; a njezina oca, ako nijesu ljubili, a ono nijesu ni mrzili. No ipak su se starom Ivanu vrzle po glavi koje-kakve kobne misli i mračilo mu se čelo, ko da će iz njega prokijati. Znao je on, da ga Grga ne trpi, pa se bojao, da se iz toga ne izleže zlo. No za čas se njegovo lice promijenilo, te se makar i preko volje pokazao veselim.

(Svršit će se.)

George Sand.*)

I.

Kad bi sve žene sačinjavale jedan narod, onda ne bismo ni malo pretjerivali, veleći, da nije bilo niti će biti naroda, koji bi toliko trpio, a još i sada trpi, kao taj ženski svijet, ženski narod.

Što je bila žena u starom, a što u srednjem vijeku? U starom vijeku roba, koja se kupovala i prodavala, kao i druga roba. Kad je kršćansko svjetlo zasvijetlilo svijetu, kad je evanđeoska nauka izbrisala svaku razliku medju muškarcem i ženom, nastali su za nju bolji dani. Nu u srednjevjekovnoj tmuni malo se pazilo na pravicu i ravnopravnost. Početkom srednjeg vijeka vidimo, kako u Italiji daju žene kao nagradu pobjedionicima na utrei, dok kod Germana one obavljaju mjesto muškaraca, teške domaće poslove. Od svega toga ne nalazimo ništa kod Slavena. Tu je žena doduše bila isključena iz javnog života, ali njena lična sloboda nije bila ograničena. Slavenska je žena živjela za svoju kuću i svoju djecu. Reformacija položaja ženskog svijeta bila je najnužnija u romanskim zemljama. Dobom viteštva svanuše njima bolji dani. Prije malo vremena robinje, postadoše gospoje. Tom naglom promjenom činilo se, da se približuje njihovo carstvo. Vitezovi nijesu poznavali veće radosti, nego za volju svoje obožavane gospoje srnuti u najveću opasnost, pak onda biti nagrađen jednim posmjehom. Pored vitezova vidimo u to doba, kako i žene idu u lov, dapače i na vojsku. No to tobožnje poboljšanje prilika jednog privilegiranog dijela žena nije bilo ništa spram onog groznog stanja, u kojem su se nalazile žene, koje nijesu bile gospodskih obitelji. Koga da ne uhvati groza, kad pomisli na samovoljne i silne velikaše, na njihovo ponašanje prema svojim podanicima i podanicama, pak na grozne konopce, pred kojima su jadne „vještice“ strepile. No nestalo je tmine, nestalo barbarstva. Prilike su druge i ljudi uvidjaju, što je pravo i nužno: vide, da muž mora prema ženi, a žena prema mužu uzgojena biti.

Prije se mislilo, da je zvanje mlade djevojke — da se dopada, žene — da ljubi, majke — da djecu odgaja, a starice — da u crkvu ide. Istina, i to su dužnosti žene, ali ne valjada sve; ona ima i drugih, a po tome i nekih prava. Sada, poglavito u Francuskoj, ima u glavnom dvije vrste žena. Jedne vele: Ženino je oružje njeno lice, njena ljepota, njene suze i osmjech: i tim će se oružjem održati; druge misle: zašto da žene svoj dar zakopaju, zašto da se i one ne posvećuju znanosti i umjetnosti, kad imaju sposobnosti kao i muški spol, zašto da i one nemaju prava, kad imaju dužnosti. To su već mnogi i uvidjeli, pak se i radi u tom pravcu.

*) Priopćujemo rado ovaj sastavak cijenjene naše suradnice, ne dirajući hotice u njeno stanovište u razloženom pitanju.

Ideja o emancipaciji žena nikla je u sjev. Americi. Odavle je prešla u Englesku, Francesku, Njemačku i Rusiju, pak i k nama na jug.

Znatan broj žena istaknuo se u borbi za emancipaciju. Među ovima je jedna od najmarkantnijih George Sand.

II.

Pravo joj je ime Amandine Lucile Aurore Dudevant. Rodila se 1804. u Parizu. Njezin otac, nezakoniti sin maršala Mavre Saskog, bio je odvjetnik, a majka žena iz nižeg stališa — vele ciganka. Već kao dijete imala je prilike motriti obiteljske razmirice, radi kojih je ne ostaviše kod kuće, nego dadoše na odgoj „engleskim gospodičnama“ u rodnom joj gradu Izišavši iz samostana, živjela je kod svoje bake, matere očeve. U 18. godini uda se za baruna Dudevanta, čovjeka, koji nije bio prema njoj, kao ni ona prema njemu. Poslije vjenčanja odu mladenci na njezino imanje Nohant. Tuj je živjela sa suprugom neko vrijeme u miru. Duskora se umiješa Dudevantova majka i bude uzrok nesporkazumu među supruzima. Ogorčena svojom sudbinom, tražila je utjehe u knjigama. Za tim ostavi supruga i ode u Pariz, gdje je na mušku preobučena promatrala život.

God. 1831. napiše sa svojim prijateljem Julijem Sandom roman „Rose et Blanche“. Uspjeh toga djela potakne je, da se dade sasma na literarno polje i uzme ime George Sand. Od sada je radila svim žarom svoje genijalne duše i putovala amo tamo po Francuskoj, na Majorku s književnikom Chopinom, u Veneciju, gdje se upozna s pjesnikom A. Mussetom itd. U Parizu i na putovanjima upozna se i s drugima znamenitim ljudima, kao F. Lisztom, Begleom, abbé Lamennaisom, slobodoumnim i humanim abbéom Felicité Robert de la Meunais, s republikancem Michel Bourgesom i s drugima. Od Bourgesa primila je republikanske radikalne nazore; a u samostanskoj noveli „Spiridion“ i fantaziji „Les sept cordes de la lyre“, gdje je razvila svoje filozofske i teološke nazore, zrcali se slobodoumlje i religiozni demokratizam de la Meunaisa. Znatan dio njezinih romana (Andrè, 1835., Jacques, 1834., Mathea, Leone Leoni. 1834., Simon. 1886., L' Useoque. La marquise, Le secretaire intime) izadje u „Revue de deux mondes“. Posvativši se sa uredništvom toga lista, osnuje s P. Lerauxom i Viardotom posebni časopis: „La revue indépendante.“ Kad nije putovala, živjela je koje u Parizu, koje u Nohantu, gdje se g. 1836. raspita sudbenom odlukom sasma sa svojim suprugom. Tim postane slobodnijom i prione još ustrajnije i energičnije za dobrobit i reformu društva. Tako je ustrajala sve do godine 1877., kad je za uvijek zaklopila oči.

Rad G. S. je vrlo opsežan i mnogostručan. U „Compagnon du tour de la France“ 1840., u „Pauline“ i još u nekojim romanima, pisanim u tom duhu, razvija G. S. svoje republikanske nazore, te ističe svoje radikalno i demokratsko stanovište. Poslije

februarske revolucije bavila se osobito politikom, pisala je pisma na narod i uvodne članke za politički list „Bulletins de la republique“.

Ona se ogledala i na pozornici. Premda njezine drame („Cosima“, „Le roi attend“, „Claude“, „Le demon du foyer“ itd.) nijesu bog zna kakove, ipak su se uzdržale na pozornici.

Nu svim tim nije ona stekla slave, nego svojim socijalnim romanima i novelama.

Preletimo li duševnim okom svjetsku literaturu, opazit ćemo, da se žene nigdje nijesu tako istaknule, kao u socijalnom romanu. Pa to je i sasna naravno. Žena živi u kući i u obitelji. Već za rana privikne se ona promatrati na tanko uski krug u kojem živi, pak se u nje razvije osobito oštroumlje za opažanje sitnica, u mnogo većoj mjeri nego u muškarca.

Navijesnica socijalnog romana bila je madame Staël. Balzac i Sue su ga vrlo unapredili, a za Sandove je postigao kulminaciju svoga razvitka.

U vrijeme kad je S. počela raditi, bilo je fran. društvo razrovano i rastrovano; u društvenim krugovima vodio se žestok boj, rušili se snažno ostanci iz starijih vremena, a gradilo novo, još nevidjeno. Vojvoda i barjaktar nove struje bila je George Sand.

Bez pretjerivanja ona crta nam ona u svojim djelima plastičnom oštrinom društvene prilike, udara na njih i ruga im se načinom, koji se srca prima. Svaka njezina riječ prodire do dna duše, sve zaokuplja, osvaja i osvjeđoćava čarobnom snagom. Tim svojim svojstvom stvorila si je S. evropsku publiku, koja joj se divi i u njoj gleda izvanrednu ženu. G. S. zahtijeva društvenu reformu na temelju kršćanskog socijalizma, zahtijeva pravdu i slobodu za potlačene i bijedne, zahtijeva ravnopravnost žene s muškarcem. Da potkrijepi svoje zahtijeve, iznosi čitaocu sliku pokvarenih društvenih prilika i njihovih posljedica. Vjerno prikazuje u svoj golotinji i užasu društvene nepravde, nevolje, ropstvo i tiraniju osobito u braku i obitelji. Bistrim okom traži svemu tomu uzroke, nalazi ih i navaljuje na njih. Svom svojom snagom i oštrinom udara na brak, obitelj, društvo (Indiana, Valentine, Jacques) i državu, otkriva rak-rane, koje uništuju društveni organizam. Njezin glas: reforma, sloboda i ravnopravnost, odjeknu po Franceskoj i Evropi, a tirani zadržtaše pred tim novim mislima, začuđiše se, što je sunulo u glavu toj ženi i zapitaše je, kako se ona usudjuje da ih raskrinkava; pak povrijedjeni u svom, kroz vijekove ustaljenom egoizmu, proganjahu odvažnu odvjetnicu ženskog spola, koji ima jedno jedino oružje za svoju obranu — ljubav. No ona odoli svim progonomima i ne susta u radu, da se ženi osigura u društvu položaj, koji je po pravu ide.

G. S. bila je u mlađim godinama veoma strastvena, pače ekscentrična; no pod starije dane postade ozbiljnijom i mirnijom i nije više na vjeru udarala tako kao prije.

Slog je njezin vedar, poletan, živ, oštar, bez afektacije i onodobne sentimentalnosti, a uza to dirljiv. Nije pisala samo za izobraženu publiku, nego za svakoga. Pisala je za svoj narod, ali je za sobom i nehotice povukla i cijelu Evropu. Svojim djelima odužila se spolu kojem pripada, a opsežnošću svoga rada i svestranim zanimanjem za društvene prilike pokazala je, da i žena može usporedno stupati s muškarcem. G. S. ljubila je svijet, i želila da bude ljubljena; no ovdje toga nije mogla da nadje.

Ta reformatorka, revolucionarka, republikanka i demokratkinja, nije bila žena u običnom smislu riječi: ona je bila duševni gorostas, genij.

G. S. je silno uplivala i na one, s kojima je općila, i na čitalačku publiku; a taj se dojam i sada u svojim rezultatima pokazuje. Svojim radom uzdrkala je stupove trule društvene zgrade i navijestila ženama evropskim sjajnu budućnost. Kad bi Franceska i cio svijet imao više takovih žena, kao što je G. S., bolje bi uvidjali ljudi društvene potrebe i nepravde, bili bi bogatiji na literaturi, a manje na modi i drugim pogubnim običajima ženskog svijeta.

Milka.

Descendentalna teorija in teorija selekcije.

Spisal S. B.

II.

Darwin! Darwinizem! Kolikokrat se izustita te dve besedi, kolikokrat se o tem prepira, a da se najčešće stvar niti prav ne razume. Jednim je Darwinovo ime sredstvo za njihove bedastoče in nesmisli — drugi ga pa blatijo z brezboštvom in brezverstvom, komur se on v jednom svojih del najodločnejše protivi. Darwin je bil pameten človek, ki je hotel, da rastolmači: kako in zakaj se dogaja v prirodi ono, kar okrog sebe vidi — da rasjasni razvitek organizmov. Dotedanja tolmačenja so se mu zdela neosnovana, često celo smešna. Naravski, da ga torej niso zadovoljavala. In zato baš je osnoval posebno teorijo (ktera je bila pa že pred nekoliko poznata) nazvano: Darwinizem.

Pod „Darwinizmom se v ožjem smislu razume teorija selekcije, a v širjem descendentalna teorija in teorija selekcije zajedno. —

Charles Robert Darwin, unuk znamenitega prirodoslovca, zdravnika Erasma Darwina, se je porodil l. 1809. v Shrewsbury-u na reki Severnu. Sedemnajst let star je odšel na edinbuško vseučilišče, a dve leti za tem v Crist-college v Cambridgeju. Ko je poslala l. 1831. angleška vlada znanstveno ekspedicijo za preiskavanje južnega rta, južne Amerike in

južnega morja je šel z njo i Ch. R. Darwin. Ladja, na kateri je putovala ekspedicija, se je imenovala „Beagle“ (pes sledivec, Spürhund); zapovedal ji je pa kapetan Fitzroy. Po petletnem potovanju se je Darwin vrnil l. 1836. domov in živel sedaj Cambridge-u sedaj v Londonu. Po zimi l. 1839. se pa oženi s Emo Wedgewood. Z napornim potovanjem si je pokvaril zdravje. Zaradi tega ostavi (l. 1842.) London in se nastani na novo kupljenem imanju Down v Kentu. Ta kraj je po železnici jedva jedno uro oddaljen od burnega londonskega življenja. Tu se je torej Darwin mogel popolnoma posvetiti proučavanju prirode.

Darwinowo potovanje, katero je v posebni knjigi opisal, je bilo velike vrednosti. V tem času si je skupil velik material za znatna zoološka (o rakih) in geološka dela (o koralnim atoleam in barieram, o geologiji južne Amerike in nekih otokov). Proučavočemu južne kraje j. Am. je sinula v glavo ideja o pretvorbi vrsti. Iz te ideje se je pa izvila teorija selekcije. V Downu je Darwin počel to stvar studirati. Izorno je znal najti način, s katerim je razjasnil in utrdil descendentarno teorijo in poleg nje i teorijo selekcije. Ta najjednostavnejši in najglagljji način je bil: proučavanje organizmov v stanju kulture. Darwin se je namreč bavil s odgajanjem domačih rastlin in živalin, osebito golobov. Kako in po kojem sredstvu doseže človek z kultiviranjem različite obike? Tako se je povpraševal Darwin. Da si pa more na to odgovoriti, je motril vrtnarja, kako odgaja n. pr. od belega karamfilja posebno vrst istega z velikim, lepim in rdečim cvetom.

Vrtnarju je znano, kar i vsakdo drugi zna ali se o tem osvedočiti more, da so mej pojedinimi individui jedne vrsti vsakor nekake razlike in da niso vsi popolnoma jednaki. On vidi, da ima ta karamfilj (nagelj) malo večji, a oni tam malo manjši cvet in da je ta cvet malo bolj bel kakor oni tam, ki je nekoliko ružičast i. t. d. Da odgoji pa nagelj z velikim lepim in rdečim cvetom, bode izbral za seme (prema svojemu cilju) one individue, katerih cvet je največji, najlepši in najbolj ružičast. To seme bo posejal na dobra tla, t. j. mu dal dobre hrane. Sledečega leta bo dobil že biljke z malo večjimi, lepšimi in bolj ružičastimi cvetovi. Izmej teh bo pa izbral za razplod zopet take, ki imajo največje, najboljše in najbolj ružičaste cvetove. Ako torej še na dalje tako postopa, bo po nekoliko letih dobil nageljne z velikim, lepim, rdečim cvetom. S tem postopkom je došel do tega, da ima popolnoma novo species. V čem pa je bilo to stvaranje nove vrsti? V praznem sumiranju neznatnih razlik, ki so — s obzirom na njihovo bojo, lepoto in veličino — postajale mej pojedinimi cvetovi. To kupičenje neznatnih razlik mej pojedinimi individui se doseže s češče ponavljanim izborom ali s selekcijo.

Eto, kako nastaja nova vrst?

Ako se razvija organizem v životnih prilikah, ki so drugačne od onih, v katerih so preje živeli ali njihovi predniki ali celo on sam, tedaj se on mora novemu položaju prilagoditi — adop-

tirati. Vsljed druge okolnost, odgoja klime in hranitbe, se menja jeden ali več njegovih organov. Nekteri se razvijajo jače ali se pomnožujejo, a nekteri hirajo ali reducirajo. Kadar se menja jeden organ, tedaj se menjajo po zakonu korelacije i drugi. (Zakon korelacije, t. j. zakon o mejsebojnom odnošaju pojedinih delov, veli, da spremembe, ki so nastale na jednom organu, provzročujejo spremembe na drugih. Ako n. pr. dobiva rastlina lepši in večji cvet, tedaj bo listje (peresa) ali steblo slabše. To je zaradi tega, ker se na list troši već hrane, katera se pa odvzema ostalim delim rastline.)

Vsa, tudi najnezatnejša svojstva, katera so roditelji stekli s adoptiranjem, pa i ona, katera so nasledili od svojih roditeljev, bode dedovalo njihovo potomstvo. Hereditiranje je gotovo vsakemu dobro poznato, vsakdo zna, da so otroci slični svojim roditeljem. Načelo hereditiranja se more formulirati s izrekom: „jabelke ne pade nikdar daleč od drevesa“ (slično radja slično).

Naravni svojstvi organizmov: od hranjenja odvisna adaptacija in od razploda odvisna hereditacija sta sredstvi, kateri upotreblja — vedé ali nevedé — kultivator pri umetnem odganjanju.

(Konec prihodnjič.)

Tolstoj o umjetnosti.

(Graf Lav Tolstoj: „Što je umjetnost“. Njemački prijevod od dra. A. Markova. Berlin. Hugo Steinitz.)

Piše A. S.

„Već sam više godina razmišljao o tom djelu“, reče graf Tolstoj André Bonnieru, dopisniku „Tempsa“, „ali djelo ne htjede da sazrije u mojim moždanima. Da ga napišem, morao sam da pravim mnogo študija. Izradjivao sam ga punu pôdrug godinu. Veliko je to djelo. Tek mi je žao, da upravo ja pišem o umjetnosti, jer će ljudi reći: „Gle, to je napisao Tolstoj, dakle su to paradoksní nazori!“ Ta već je ustaljeno, da pišem samo paradokсно. Radi tih predrasuda, bojim se, da će ljudi mimoići istinu, neospornu istinu, što je sadržana u mojim izvodima. Dobro bi bilo, kad bi je tek ćutjeli. Tek mi je vrlo žao, što nijesam tu knjigu napisao prije 35 godina; da sam onda bio prožet ovim nazorom o umjetnosti, što sam ga sad izrekao, bez sumnje bih bio napisao što drugo, nego djela, što sam ih bio napisao u ono doba; s tima sam veoma nezadovoljan“

„Vi sigurno mislite Vaše romane?“ upita dopisnik.

„Da“ — odgovori graf uzrujano, udarivši rukom o stô — „i ako tako govorim, to ne govorim to za to, da mi tko reče protivno!“

U posljednje se vrijeme mnogo govorilo — osobito u Francuskoj i Njemačkoj — o nekom Tolstojevu romanu. Po tim vijestima radi se u njem o nekom državnom odvjetniku, koji je jednom morao da stupi pred javnost kao tužitelj neke pale djevojke, što je optužena bila radi čedomorstva. Najednom sazna taj odvjetnik, da je on sam jednom zaveo tu djevojku. Budući da on traži u sebi samom pravi uzrok njenoj nesreći, odluči da se sav daje na to, kako bi je opet moralno podigao. U tu svrhu ode u tamnicu, pa joj kaže mnogo lijepih riječi. Nije poznato, kako taj nedovršeni roman dospijeva. Mislilo se općenito, da je moral romana taj: čovjek ne smije da zavede djevojku; ali ako je ipak zavede, treba da što prije svoju žrtvu oženi. — Ali Tolstoju je bila sasvim drugačija svrha na pameti, kad je pisao taj roman: — htio je da dokaže, da ne treba ni državnih odvjetnika ni sudova. Tolstoj reče o tom romanu samo to: „Djelo je nedovršeno i ne ću ga nigda da svršim; a to, što sam već napisao, ne će nigda da ugleda svjetlo. Sva su ta djela beskorisna...“

Kao što kod malo kojeg književnika našega doba, nalazimo u Tolstoja i realizam i idealizam stopljene u divnu harmoničnu cjelinu. Sve, što Tolstoj prikazuje i crta, sve je to narav. nepatvorena narav; ali je i sve prožeto idejama, što su produkt života, punog kušnje i borbe. Rodjen i odgojen u sjajnim prilikama, Tolstoj je uživao i časti i slasti svjetske u prepunoj mjeri. Okružen svim, što čovjek može tek da poželi, bio je već nakanio, da si oduzme život. Živuci neko vrijeme u neutješljivoj zdvojnosti, došao je do spoznaje, da mu je dosadašnji život bio pun bludnja; on se obratio i, kanivši se dosadanjeg života, živi kao prosti „mužik“ život priprost na svome imanju Jasnaja Poljana. Taj njegov čudni život više je možda doprinio tome, da sav svijet znade za nj, nego pjesnička djela, što su njegovu imenu za uvijek pripravila časno mjesto izmedju heroja svjetske književnosti.

U svom najnovijem djelu „o umjetnosti“ razlaže Tolstoj, koliko se ljudi muče i kine umjetnosti za volju. Vlade davaju milijune subvencija za glumišta i konzervatorije; a tek stoti dio tog novca bio bi dostatan, da se čitavi narodi prosvijetle. Ali umjetnost ne zahtijeva tek ljudskog rada, već i ljudskih žrtava. Stotine se tisuća ljudi daje u najranijoj mladosti na izučavanje raznih umjeća. Plesači, muzikanti, slikari, pjesnici, svi ti ljudi, koji baš nijesu prerijetko najsposobniji za ovaj rad, svi ti podivljaju od svog jednostranog zanimanja, sasvim su tupi, indiferentni prema ozbiljnim životnim pojavama, te postaju jednostrani specijaliste, koji tek umiju da kuju stihove i miću prstima. U glumištu, za pokusa kakve nove „moderne“ opere, psuje dirigenat upravo bezbožno i glazbare i pjevače i koriste i balerine, tek za neku trieu. Tu se kod ovakovog pokusa radi naporno, napreže se i ravnatelj i dirigenat i akteri oko kake tek opere, kojoj je sujet nemoguć i blesast. A čemu sve to? Moguće, da u toj operi dolazi koj umiljati motiv, pa zar se taj ne bi mogao pjevati i onako bez prikazi-

vanja, bez onih glupih odjela, zborova, recitativa i micanja ruku? A tek balet, gdje na pô gole ženskinje izvode kretnje, što uspaljuju strasti, te nije drugo no ništetnost, što kvari moral, a ne znaš, čemu služi.

Veli se, da sve to biva tek umjetnosti za volju i da je umjetnost tako važna stvar. A je li to umjetnost, i ako jest, čemu da se, umjetnosti za volju, donose tolike žrtve? Kritika, u kojoj prijatelji umjetnosti ne nalaze branila za svoje nazore o umjetnosti, postala je u novije vrijeme toliko protuslovnom, da od umjetnosti ne bi ništa preostalo, kad bi iz nje izlučili sve ono, što sami kritičari izlučuju kao neumjetnost u pojedinim školama.

Umjetnici raznih stranaka vladaju sami sobom. Jedni druge ne priznavaju: u poeziji zabacuju stari romantici parnasijance i dekadente — parnasijanci zabacuju sve svoje prehodnike i simboliste — simbolisti sve svoje prehodnike i okultiste, i okultisti opet sve svoje prehodnike. U romanu susrećemo se s naturalistima, psiholozima, naturistima — i opet jedna stranka ne priznaje drugu. Pa isto je i u drami, slikarstvu i glazbi. Najposlije vidimo, da ta umjetnost, koja guta toliko narodne snage i ljudskih života, te zatire med ljudima ljubav, nije samo nejasan i neodređen pojam, već je i njezini prijatelji tako protuslovno shvaćaju, te je čovjeku teško reći, što imamo da razumijevamo pod umjetnošću, a osobito pod korisnom, dobrom umjetnošću, u opće pod onakom umjetnošću, u ime koje mogu i smiju da se žrtvuju tolike žrtve.

Što je umjetnost? — pita Tolstoj. Definiciju, da je umjetnost djelatnost, što je proizvodi ljepota, Tolstoj ne drži valjanom, već radi toga, jer još ne znamo, što je ljepota? I zbilja, obično se riječ „ljepota“ izgovara, kao da je to već nešto jasno, opredijeljeno i sasvim razumljivo. Ali u istinu je pojam „ljepote“ nepoznat i svaka ga nova knjiga drugačije definira. Nijemci razlažu taj pojam sa sto različitih definicija. Fiziolozi — osobito Englezi škole Spencer-Gron-Allen'ove — određuju pojam opet drugačije, Francuzi — eklektici i pristaše Guiot-ovi i Taineovi — opet drugačije; a svim tim ljudima poznate su definicije, što ih postaviše Baumgarten, Kant, Schelling, Schiller, Fichte, Winckelmann, Lessing, Hegel, Schopenhauer, Hartmann, Schassler, Cousin, Levégue i drugi.

(Svržit će se.)

Mladi naraščaj.

V prvi knjigi „Nove Nade“ smo na nekoliko mestih (v člankih „Mlada Slovenska“ in „Mlada Hrvatska“) jasno kazali, da šola sama ne more biti jedinim faktorom dijaške prosvete. To priznava i naučna osnova sama, ko n. pr. zahteva v višjih razredih v studiju literature privatne lektire. No, privatna lektira pa dostatno ne popolnjuje šole, ker, kakor ni čtivo nič drugega

nego razgovor z ljudmi, ki so nam i po kraju i po času previše oddaljeni, tako nam treba, da svoje misli izmenjujemo z ljudmi, ki so blizu nas, ki pri nas bivajo. Prištevši k temu še živo umetnost: gledališče in proučavanje nam oddaljenih, ptujih ljudij (s potovanjem) smo skoro nekako spomenuli ta faktor prosvete v današnji dobi. Naša naloga ni, da se bavimo s tem vprašanjem v obče, temveč samo v toliko, v kolikor se tiče duševnega razvitka hrv. in slov. dijaštva. V tem članku bomo razmotrili najprvo mlogo p rivatnega čtiva in se trudili odgovoriti na vprašanje: kako naj čitamo in kaj naj čitamo?

Vsi ljudje ne promatrajo življenja jednako. Dete opazi v njem samo vanjsko, površno stran; razborit in pameten mož pa poseže globlje v življenje in išče njegove notranje zveze. Čim kdo bolje in točnije promatra življenje, čim se kdo više bavi z dogodki, ne zaradi zanimljivosti, temveč zaradi njihove vrednosti v celem nizu prilik in neprilik, ki se zovejo življenje, tem bolj mu pristojna ime: človek. Na temelju življenja si stvoriti sodbo za ocenjivanje njegovih dobrih in zlih strani, zove se iskustvo. Isto tako je i v književnosti i v naukib. Poglejmo n. pr. razvoj grške historiografije! Tu je kakor početnik Herodot, naivni pripovedač vanjske strani, ki najde jedino v „odmazdi (volji) nebesnoj“ povzročevalni vez dogodkov, tu kakor uzor Tukidid, kateri je našel vsem, karkoli je historija kot puste fakte predstavljala, logiko, konsekventni sled dogodkov, no — moral historije. Očitnije se to kaže v prirodnih znanostih. Kolika razlika je mej prirodoslovci, ki so samo pusti opisivači krasne prirode in mej prirodoslovci, ki nabajajo celo v mrtvih faktih zakon, življenje harmonijo.

Tako je i s čitanjem.

Človek, ki išče v knjigi jedino ono, kar ga zabava, bo čital površno, si zapamtil fabulo in najviše še neke interesantne malenkosti — uživao b v vanjski strani. Inteligentn človek pa ne dela tako, on čita, da se iz knjige kaj nauči, da o nji razmišlja in da si iz nje prisvoji ono, kar je za njegov duševni razvoj najprikladnije. On čita počasi in pazi na smisel knjige, na ono, kar hoče pisec kazati in po tem jo kasneje i sodi — on uživa v smislu dela. Ako se je pa že tako visoko dvignil, da ga pisec že nič več ne zanaša s svojim darom, s svojimi besedami in z globokimi idejami svojimi, temveč gleda v njem samo človeka, predstavnika jedne klase, jedne epohe — predstavnika človeške družbe — tedaj je ta človek kritik, tedaj on čuti: kritički. Ako pa najde v proučavanu značajev različnih piscev neke posebne pažnje potrebne poteze, ktere lepo rédi in na kterih temelju zaključuje o karakteru naroda ali o značajkah jedne zgodovinske epohe, tedaj se kritik popenja više: popenja se do filozofa v umetnosti.

Čemu smo se bavili s tem? Da pokažemo različne vrsti čitanja, da razjasnimo, kako mora dijak čitati. Vsekakor bilo bi preveč od mladeži zahtevati, da si prisvoji omenjeni kriticizem; ipak treba, da se vsaj trudimo le malko približiti temu idealnemu načinu čitanja. Treba je, da imamo vedno na umu, da bodemo za par let — stopivši v življenje — tvorili inteligencijo naroda in nekako društvo, ki je pozvano podpirati književnost. V nas, v Hrvatih in Slovencih, še niso kmetje in delavci tako napredovali, da bi že čitali kaj drugega razven „družbe sv. Mohora“ in „društva sv. Jeronima“; težko se najde kdo, ki bi čital časopise ali kaj drugega. No, niti pri obrtnikih niti pri trgovcib ne ide bolje; literatura naša (osobito: časopisi, knjige,

i t. d.) je vezana na višje društvene klase: na uradništvo, učiteljstvo in t. d. Falange teh ljudij, kateri jedino morejo podpirati naše književne podhvate, bomo popolnili mi, ki smo sedaj še v šolah. Mi bodemo v gotovem času čitajoča publika slov. in hrv. društva. Da je pa ta publika sedaj zelo slaba i po številu i po razumevanju književnih produktov, to je vsakemu jasno, kdor razmisli, da sta „Matica Hrvatska“ in „Matica Slovenska“ jedini književni ediciji, ki uspevata in se čitata. Pa pomislimo samo, koliko zabavnih knjig je izšlo v teh le treh mesecih?! — Znam, da mi bo kdo rekel: tu so še listovi; na obeh straneh Sotle jih je dosti. No, treba vedeti, da tem listom ne ide baš dobro, da z vsakim dnem propadajo — uzdržavajo se le s žrtvami in subvencijami. Kateri naš list ima preko tisoč abonentov!? V Hrvatih je v tem pogledu še v slabše kot v Slovencih, v njih so se namreč književni podhvati te vrste jako pomnožili, a zrele, mnogobrojne publike — ni in je — ni . . .!

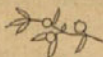
To zrelo mnogoštevilno publiko moramo stvoriti mi. Že sedaj v mladih dneh moramo se vezati v vsem, karkoli le čitamo, v vsem iskati dolgotrajnega užitka, a ne površne, hipne zabave. Naravski, da so prisiljeni naši listi na vsakoršne koncesije, ko čitalci nimajo niti pravega pojma, kaj je literatura. Listi se drže najviše iz patriotizma in ostajajo — nota bene — nerazrezani na javorovi okrogli mizici . . . ali se pa čitajo, da se ž njimi „ubije“ čas po obedu, ko „človek“ (bilo to gospica, gospa, gospod . . .) nima drugega — opravila . . .! Na redko so posejani oni, kateri znajo, da je literatura važno mesto v kulturnem napretku naroda in po tem i v njejevem občem, moralnem in materialnem blagostanju. To misel si, treba steči v dijaških letih in — da tako tudi čitamo vedno imajoči na umu, da črpimo iz beletrističnega in poučnega dela predmet našemu razmišljanju, da v njem iščemo in najdemo piščeve misli, njegovo dušo in po tem i odjek časa, v katerem je živel in iz ktereга je zrasel. Čitati trebamo pazljivo, razmišljajoči in kritikujoči ono kar smo čitali.

Kaj smo čitali? . . .

Do sedaj še nismo odgovorili na to drugo vprašanje. Kaj smo čitali?! No, iz prejšnega se vidi jasno, kako naj čitamo. Ako v nekem delu najdemo misel in dušo, mora to delo dušo in globoko misel zaista tudi imeti, ne pa samo površne in zanimive fabule. V nas je, na žalost, še v mnogo, mnogo ljudij ukorinjen običaj, da se čitajo samo pripovedi, ki s svojimi „spannend“ sujeti in groznimi scenami vznemirjajo živce. Iz tega sta dva zla. Pro primo: ljudje nimajo smisla za domače produkte, kateri se — hvala Bogu — od tega vse bolj oddaljujejo; pro secundo: ta „duševna hrana“ se išče v ptujini in novce se troši na nemške „Schauderromane“ in „Indianergeschichte“ . . . . . To zadnje je največje zlo. Mi mladi moramo gledati na to, da se tega vsega že sedaj otresemo. Ako literatura jedino vznemirja fantazijo, a ne ostavlja nič dobrega v srcu, tedaj je škoda za zlati čas, dober ukus in mir živcev. No, jednako moramo iz svoje „čitanke“ izbrisati dela, ki so pisana brez pravega razumevanja velike naloge književnosti — dela plitka po mislih, površna po obradbi, dela, v katerih se krijejo bombasti in fraze, a se pozablja i logiška i pedagoška stran lektire. Omenim naj za sedaj samo novinarske članke, v katerih se obično z mnogimi besedami ne pove ničesar. Ne trebam baš navajati primerov, najde se jih povsod dovolj. Velik greh je, ker večina dijakov crpi

svojo naobrazbo zunaj škole baš iz tega vrela in ker najde ta površnost v mladih srcih i pripraven terrain za razširjavanje. Proč s tem! Glejmo, da si kolikor mogoče sami stvorimo lastno sodbo o pojedinih literarnih pojavah, mesto, da si prisvajamo površno mnenje ljudij, kateri tega niso niti mogli niti so razumeli literaturo kamo-li globoko o stvari razmislili. Teško je res ločiti dobre knjige od zlih. No, ko pa bodemo sami odgovarjali za prave čitatelje, ki bodo razumeli literaturo, treba, da pazimo na svojo duševno hrano.

Da moramo dobro poznavati svoj jezik, svoj narod, produkte narodne literature, istotako i svojo književnost - o tem niti ni treba govoriti. V vsem tem iščimo pouka. vse to glejmo s pazljivim očesom, vse to presojujmo in si prisvajajmo samo najbolje strani. Jednako treba gledati i na plodove sedanje književnosti. Prigovorilo se je „Novi Nadi“: zakaj kritizuje dela starejših piscev. Zakaj? — Mi s kritiko bistrimo in urimo svoje oko, si ostrimo z njeno pomočjo sodbo — vse skupaj je pa še le priprava za bodoče.

Literarna kronika.

Knjige „Matice Hrvatske“ za god. 1897.

Simeon Veliki, tragedija u pet čina. Spjevao dr. A. Tresić-Pavičić. Izdala „Matica Hrvatska“. 8°. Str. 154. Cijena 50 nč.

Codine 1896. čitali smo po novinama o silnom uspjehu Tresićeva „Simeona Velikoga“ za premiére. Naši su djaci raspregli poslije predstave kola piščeva i u triumu ga vozili gradom. Kasnije se zametnula polemika između „Obzora“, koji je, prispodabljujući dramu s drugim djelima starije, osobito talijanske (Alfieri) literature, bio ustvrdio, da su u „Simeonu“ ponajljepša mjesta bar na pola tudja, i između listova stranke, kojoj je pripadao Tresić. No napokon se triezni ljudi složili u tom, da je „Simeon“ uspio radi političke tendencije („Na Balkanu će biti mira i sreće, samo ako se sve državice slože u bratsku federaciju“), da djelo ima mnogo lijepih i dirljivih lirskih mjesta, ali ne velike dramske cijene.

Ne znamo, koliko je pisac promijenio ondašnju obradbu, pa je ne možemo ni prispodobiti sa sadašnjom; vidimo samo, da je djelu dodao velik „Pogovor“, u kojem tumači svoju dramu. Očito je iz svega, da je pisac zapostavio umjetničku stranu patriotsko-političkoj tendenciji. Pisac se, kako sam kaže, oduševio sjajnom prošlošću hrvatskom, oduševio Tomislavom i dobom njegovim, i htio da isto čuvstvo i u drugima probudi. Zanio se idejom federacije, pa dao, da joj Tomislav bude nosioc. Ali „pošto Tomislav ne može da bude glavnim junakom tragedije, to je trebalo proučiti i Simeonovo doba“. Simeon zastupa princip samodržstva: i eto nam junaka, eto nam sukoba. Ako je taj sukob osnovna nit drame, trebao je pisac da ostane pri tom, i samo to obradi u svojoj tragediji. No njega je zaveo sjaj i gomila historijskih događaja Simeonova doba, pa je zahvatio i borbe s Bizantom i sa Srbima. A dok se ovako diže vanjska strana Simeonova naprezanja i historijski fakti, koji očito nijesu mogli svi stati u uzak okvir jedne tragedije, nego im je trebala bar trilogija, pjesnik zaboravlja ono, što je u historijskoj tragediji najvažnije :

psihologiju junaka, dušu čovjeka, koji pokreće cijelo to mnoštvo historijskih događaja: njegova drama samo je sjajni tableaux na način Šekspirovih „historija“. Tu ima doduše i kulminacija i peripetija i katastrofa svega Simeonova rada, ali nema naprezanja duše njegove. Ta je duša na mjestima upravo nerazumljiva: čemu on n. pr. onako naglo ostavlja Carigrad, kad ga je već imao u svojim rukama? Tresić je upotrebio različne motive: nagovaranje sina Petra, plač i poniženje cara i Carigrada, ponješto vjerski strah i glas o buni Srba, — kad je već imao Carigrad u svojim rukama. To se ne da naprećac protumačiti jednim prizorom, ako nije jasno već po samom karakteru junaka. „Historijski“ istinit pojav dvaju orlova, što se u zraku sastaju i opet mirno rastaju, bio bi važan, da ga ugleda sam Simeon, ali on o tom ne doznaje ništa. Po namisli autorovoj u tom napuštanju Carigrada trebala bi da bude tragična krivnja Simeonova (i ako je htio, da velikoga samodršca prikaže — velikodušnim), pa bi car trebao da bude čim dubljim prisiljen da bježi izpod Carigrada. No — to bi bio već sujet za cijelu jednu dramu, a ne tek za jedan čin. Sva djela Simeonova nijesu se dala prikazati u jednoj drami, pa je sasna naravski, da je to gomilanje povjesnih događaja vlade jednoga tako znatnoga vladaoća, potisnulo karakteristiku lica dramatskih. Kakav je sam Simeon? Čini se, da ga je Tresić najbolje zahvatio u II., i osobito u V. činu. On je tu vladar ne s političkom idejom, nego čovjek nasilan, koji hoće da svlada Balkan, vladar sile, ali slab politik i taktik; Carigrad ga je zablješćio svojom kulturom i sjajem, pa hoće da ga na svom dvoru imituje, pače i nadvisi. On je iz Carigrada ponio želju, da živi kao oni, a napokon se ta želja razvila u pohlepu za Carigradom samim. Najprije hoće tek da bude jednak rimskom caru, a kasnije da bude i sam rimski car. Ali — kultura ta nije uništila u njemu divljaštva; on je premalo lukav prema bizantinizmu. Simeon se uzda u svoju snagu, pun je osvajalačke strasti, nagao, osvjetljiv (II. čin, 10. pr.). Tragika je njegova u sukobu te elementarne snage s mudrom politikom Carigradskom i s mišlju o slozi, kojoj je predstavnik Tomislav, — u njegovoj, da tako rečem, nespretnosti, a ne u — blagosti srca. Ali pošto je pjesnik htio dokazati, da je Simeon najveći od svih vladalaca slavenskih, učinio ga je velikim ne po shvatanju one dobe, nego prema sadašnjim pojmovima, i slabo je proveo „duh vremena“, koji u „pogovoru“ sam zahtijeva. Simeon izlazi prema tomu nejasan. Možda bolje odgovara svom vremenu Zaharija, koji je neki Mefisto cijele radnje: taj čovjek, nagrada dušom i tijelom, koji mrzi druge, jer imaju ono, česa nema on sam, prati kao zao dub Simeona i prividja se nekim orudjem, kojim se sudba protiv cara Simeona služi. A borba historijskog junaka ne smije da bude borba sa slučajem, jer onda nema tragike. Zato je i čitavi sukob Tomislava i Simeona slabo istaknut, pače je smiješno, da ideja konfederacije pobjedjuje tim, što idealni Tomislav Simeona savladava — varkom.

Sav način, kako Tresić dramatiizuje historijske događaje, sasna je epski. On je, istina, zahvatio, možda malo odviše idealno, sve znatne događaje Simeonove epohe, — no nije zahvatio Simeona samog. A u današnje doba prva je stvar drami, da u junaku prikaže čovjeka u njegovoj borbi i patnji. Epska obradba zapriječila je to pjesniku i prisilila ga takodjer na to, da mnoge svoje osobe površno karakterizuje ili im podaje samo jedan grubi potez. No u drugu ruku ta je obradba dopustila, da daje maha svojem zanosu, svojem

pjesničkom poletu, koji se oduvijek oduševljavao nečim velikim. On je sve te fakte i sva ta lica idealizovao za volju ideji, — i u tom je zanio publiku neobično. No „Simeon Veliki“ ima više pjesničkih ljepota nego dramske dubine, i za to mu književna vrijednost kao drami nije tako velika, kao što bi bila vrijednost spijeva o sukobu dvih ideja, koje su više epske no dramske.

M.

Kraljević Radovan. Tragedija u pet čina. Napisala *Ida Fürst*. Zabavna knjiž. „Matica Hrvatske“. Sv. 200. 8° str. 76. Cijena 25 nč.

Ova je drama nagradjena Koturovom nagradom još g. 1893., a lani je prilično uspjela za première i to poglavito s obzirom na spol, dobu i patriotsku tendenciju autorice. Čin je ovaj:

Kraljević Radovan živi iza nasilne smrti oca svoga, kralja Zvonimira, sa svojom majkom na dvoru ujaka, ugarskoga kralja Vladislava. Ovaj hoće da postavi Radovana na hrvatsko prijestolje, pa prodre vojskom do Drave. Mara, žena vojvode Kolomana, ljubi potajno Radovana, pa je rađa, da ga zadrži kod sebe, i nagovara ga, da ne primi hrvatske krune, koju mu nude i hrvatski velmože. Mara ga sjeća Zvonimirove kletve, da Hrvati ne će nikada imati kralja od svoje krvi; i on — potresen svim tim — uvrijedi Hrvate, kad dolaze, da mu se poklone. Videći Radovan, da je iza toga planuo rat i kakovu je nevolju navalio na svoje Hrvate, ostavivši ih bez glavara i kralja, srće u boj i padne od ruke Hrvata Mironje, kako je sam želio. Na njegovu grobu plaću i Mara i Nevenka, družica njegova iz djetinstva.

Podloga je drami strah Radovanov pred prokletstvom očevim. Ali upravo ta pasivnost smeta živom razvitku radnje, pa je bilo spisateljici teško da poda glavnom licu jaki, jasni značaj. Radovan govori zanosno i vatrenim riječima o domovini, i žali joj sudbinu i rad je pomoći narodu; a u radnji je uza sve to mlak, slab i nedosljedan. To je duša čuvstvena, ako hoćete baš i — ženska. Sam pogled na lijepu hrvatsku zemlju pobudjuje u njega stotinu čuvstava; a zgraža se od same pomisli, da je došao u nju kao razbojnik i otimač. — „Oh! da me božja ruka ovdje sabrani, prije nego razbojničkim krokom pogazim cvijeće moje domovine!“ kliče on i ne uvidja regbi, da je orudje u tuđim rukama, ne osjeća snage, da stupi u tu zemlju ko pomiritelj nesložne braće. Na umu mu je bijedni lik oca i njegova kletva. I on se nje plaši. Možda je spisateljica htjela tim karakterisati hrvatsku nesamostalnost; ali bit će prije, da nije znala podati svom junaku jedinstvenosti i naravnosti. Ta Radovan ne zna kroz cijelu igru za ljubav Mare, koja pokreće čitavu radnju. Marin je značaj uspio bolje od Radovanova i gotovo se čini, da je ona prava junakinja drame. Jer dok pada Radovan bez prave tragične krivnje, ima kod Mare i krivnje i kazne. To je strastvena žena, koja je spremna, da posegne za svakim sredstvom, samo da udovolji svojoj ljubavi. Nad odrom Radovanovim u zadnjem činu (koji nije nego nekrolog kraljevića i slabo što važan za sam čin) kliče ona Nevenci: „Što plačeš djevojko? Nema nitko pravo, da ga oplakuje izim mene. Ja plaćem svoje djelo. Dva naroda planuše s grozna plamena, koji ja zažegoh, ne bi li iz tog požara njega spasila — sebi; ali on pade prvi žrtvom požaru tom“. Mara bi imala prikazati princip ljubavi, osobnog užitka, protivau javnim velikim državnim poduzećima; ali spisateljica se nije tome dovinula. Pokretalo je čitave drame sama strasna ljubav Marina; a i ta je prikazana sporedno i prebljedo. Vidi se, da spisateljica nije znala naći prave tragike

svojih lica i svojega čina. U nje nije bilo krepcine, da prikaže groznu bratoubojnu tragediju dobe, u kojoj je Hrvatska padala žrtvom tudjinskih navala radi domaće nesloge: ona je tu tragediju zahvatila samo mimogred u jednom epizodnom prizoru, a nosiocem čitave radnje učinila je slabu, Hamletsku dušu kraljevića Radovana, koga uza to na svaki čin potiče ljubav jedne žene, jedne tudjinke. Doba, koju povjest jedva kojom zrakom rasvjetljuje, našla je u autorici ove drame dušu, koja ju je odviše subjektivno protumačila, odviše ženski. Zato njena lica govore onom kićenom, pjesničkom prozom, koja je daleko od mirne veličanstvenosti ritma Markovičeva jezika u „Zvonimiru“, u kojega se spisateljica očito ugledala. Sve je to odviše lirski.

U karakterizovanju glavnih lica, Radovana i Mare, koja je bolje uspjela, spisateljica nije mogla da stvori duboka tragična lica, makar da se nije vezala nikakvim historičkim faktima. Nije tako u drugih lica, kao što su Koloman, Almo, Vladislav, od kojih je svatko dobio neku karakterističnu, u historiji zabilježenu crtu. Ali — Sienkiewicz je rekao, da pjesnik ima da nadopuni historiju; to pak nadopunjivanje gdjica Fürstova izvela je samo u Kolo-manu, i stvorila dobar i dosljedan karakter, premda je gdjegje zaboravila njegovu historičnu prevejanost. Almo i Vladislav imaju po jednu jaku crtu — i drugo ništa. U samom dijalogu htjelo bi se više historijskog kolorita, a gdjegdje manje — fraza. Neke nepotrebne epizode (ona s Nevenkom) škode tehnicí, koja i onako nije najbolja. Jer drama je baš za to najviša vrst poezije, što u njoj treba da se smire u harmoniju dva principa: um i srce. Dubokomu čuvstvu o poimanju života i duše ljudske treba da u drami um nametne mjeru i veze. Autorica ove drame pokazala je ovo oboje, više srce nego um, još u zametku. Čekajmo i nadajmo se njezinom napretku u budućnosti. B.

Knjige „Matice Slovenske“ za god. 1897.

Letopis „Slovenske Matice“ za leto 1897. Uredil *Anton Bartel*, gimnazijski profesor v Ljubljani. Natisnila „Narodna tiskarna“. Str. 338.

Dr. Franc Kos nam je podal „Črtice o naši domovini pred prihodom Slovencev.“ Stvar sama na sebi je sicer jako temeljito in strokovnjaški sestavljena, le tu pa tam bi se moglo čemu prigovoriti. Gospod pisec je poznat kakor jeden „natančnih historičarjev“, ki ne izpusti iz vidika niti najmanše stvarice, ako le ve, da mu bo količkaj koristila, pa da tudi ni kar nič na mestu . . .

„Ivan Vajkard Turjaški.“ (1615.—1677.) Spisal *Ivan Steklasa*. — Je že tako! V vsem se ne slažem z g. piscem, a ipak ga moram pohvaliti že zaradi dobrega in preglednega razvrščenja tvarine. Prizadel si je res mnogo truda, nu le včasih je malo preveč v stran zagazil in se oddaljil od svojega namena. Spis bo po mojih mislih zadovoljil svoje čitateljstvo. —

. . . . „Pa tudi naše učenjake utegne zanimati spis, kateri seza dasi večji delj v izgledih in v priličnih opombicah spisan v podlage estetike in poetike.“ Pa — pardon! Nečesa sem se spomnil. Moj namen ni — biti po-vestničarjem. — *Dr. Janko Pajk* je znan kakor večš — polemičar. Kaj se hoče! I o letošnjem njegovem spisu „O jedru tragedije in drame sploh“ se je že počela vnemati borba, ki je pretila poplaviti vse predale vrle trščanske

„Edinosti“ . . . . Dr. Pajk je posegel v svoji filozofiji malo predaleč. Nekatere v začetku piše: . . . . „Aristotelj je sicer iz Platona marljivo zajemal, a pri tem svojega učitelja marljivo zatajeval ter tako znovič razkril svoj baš ne preblagi značaj.“ — Kaj naj rečemo na to? Nu . . . . imena Aristotel in Platon jednostavno izpremeniti v — dva druga, pa bomo takoj vedeli, kje smo . . .

Dr. Janko Pajk je sicer v svojem spisu dobro pograbil vso „tragiko jedra svoje tragedije in drame svoje sploh“ — samo vpraša se: kje? V omejenem spisu je pa šel predaleč; slediti ga, bi bilo nevarno. O njegovem „Shakespereju“ bom pa o priliki malo več ispregovoril. —

IV. Verhovec zna v svojih spisih vedno zadeti pravo noto. Istotako jo je dobro pogodil pričenski opisavati „Francosko ljudsko šolo na Kranjskem.“

Jan Kollar.* Napisal *dr. Matija Murko*. II. del: Njegova dela. — Vse hvale in priznanja je vreden naš Murko. Njegovi kritični spisi se odlikujejo po temeljitosti in jedrnatosti. Žal, da ne posveti svojega duha našim pesnikom (ki so vse do sedaj poverjeni samo profesorskim filologom in „estetikom!“) in nam pretolmači Prešerna, Jenka in druge naše še neodkrita pesnike. V obče pa mislim, da bi mi Slovenci morali malo više držati do svojih „uma velikanov“ . . .

Sestavka „Bibliografija slovenska“. (Slovensko knjištvo od 1. januarja do 31. decembra l. 1896.) od *R. Peruška* in „Letopis „Slovenske Matice“ od *E. Laha* nista baš na pravem mestu. V tako krasni knjigi bi kaj takega ne bilo treba. No, pa mi Slovenci itak radi povsod vidimo tiskano ime svoje Koledar, Matica . . . vse je nepoboljšljivo.

Letopis je — kakor smo videli — jako učenjašk, rekel bi, skoro preučenjašk za svojo publiko. — Listajoč to krasno knjigo sem uprav živo občutil potrebo tolikokrat že zaželjenega jedino znanstvenoga časopisa, zval se ta že „Besednik“ ali kako drugače. Mislim, da je v nas že toliko sil, ki bi ga mogle moralno vzdržati — o materijalni podpori niti ne govorim, kajti kljub vsemu svojemu „nevernemu Tomažu“ sem ipak še tolik optimist, da verujem v — Slovence (ako tudi ne v stare, v mlade pa gotovo). Seveda treba za vsako stvar preporočanja, agitacije in skrajne marljivosti . . . nu, zakaj bi se tega vsega ne poslužil bodoči naš „znanstveni časopis“?

Merodajna gospoda naj se le malo ozro okoli sebe, takoj se bodo uverili, je li terrain že dober ali še ni? Torej — vederemo. —čev.

Filip Davidovič Marušič: Trnje i cvijeće. (1892.—1898.). U Zlatnom Pragu. 1898. Mala 8°. 76 str. Cijena 60 nč.

Kod nas kao da je zavlada la manija neumrlosti, pa svatko hoće, da bude nešto više od običnoga smrtnika i svatko želi, da ga narod upozna po djelima njegovim. Marušičeva djela mogu biti iskrena, ali su bez ikakve književne vrijednosti. Pjesme su te protkane pesimizmom, no to nije pesimizam, kakov nas zadivljuje kod Leopardija, već su to vodeni stihovi, puni praznih

* Ta spis je izšel i v posebni brošurici. Naslov isti.

fraza. („Sv'jet nije taki, kô što ti ga vidiš — Mnogo je gorko u njemu naći, dušo; — U sv'jetu j' teško, to ja reć ti mogu — Jer mnogo, mnogo u njemu kušo“). Ne bismo baš znali reći, koju pjesničku školu Marušić slijedi, jer tu nalazimo svega pomiješano. Slijedi li naše pjesnike, i odviše ih imitira; kraj stihova u pjesmi „Majci“: „Sad da me vidiš, suza bi ti gorka — Niz bl'jedo lice kanula od muke — Sad da me vidiš . . . odmah bi me tužna — Primila brižno u majčine ruke“ — tko da se ne sjeti Preradovićeve „Putnika“? U „Mojoj Pjesmi“ (koja je jedna od najljepših) i odviše podsjeća na Begovićeve „Gretchen“. Slijedi li strane pjesnike, kao n. pr. Adu Negri u „U kovačnici“ i „Bijednici“, uspijeva još manje. Kraj krjepkih riječi ove mlade tal. pjesnikinje, koja iskreno čuvstvuje za nevoljne patnike, bježi kićene salone parfimirane aristokracije i lijene gavane, bježi i buku trulog velegradskog života, da blagom riječju utješi i nadahne nevoljna srca radničkih patnika — kraj ovih stihova kako kukavni vide se Marušićevi prazni izljevi: „S b'jednicima s toga i ja suze lijem — Tješeć ih, da će svanut bolji danci — Al' iskusni mi starci odgovore — Ne brate, to su samo mladi sancici“. I ako nijesam nikakav filolog, ipak treba da i u tom smjeru prigovorim ovim pjesmama trnulama. Ni ne osvrćući se na silesiju slovničkih pogriješka, napomenut ću samo to, da stih: „Jer ja želim, da u borbu čuvstveni me sinci veđu (nije štamparska pogriješka, jer odgovara „redu“!) vrijedja i abuzira svaku licenciju pjesme. Najbolje je uspio u posljednoj pjesmi „Rastanak“; možda bismo ga toga radi mogli nazvati nadobudnim pjesnikom. „Slavenstvo“ i „Budućnost“ takodjer nijesu tako loše; ali dok prvog kviri dojam nezgrapnan svršetak, druga je forma najobičnijih retorskih fraza. Uopće u Marušićevim pjesmama nije moguće naći ništa originalna, osim jedne jedine stvari, koja je na žalost i odviše originalna. Dok će drugi naši wasser-poete svojim pjesmama buditi rod, nek mu što prije svane žudjena sloboda i t. d., — Marušić će da glumi ulogu — uhode! („Al' u času teške borbe, — Kad obranu budem treba!) — Otkrij tvojom pjesmom snove — Kojim dušman na me vreba“). Kraj svega ovoga odviše nam se ironična vidi objava na koricama: Književna prava pridržana.

V. K. O.

Kazališna kronika.

Na ruševinama. — Moć tmine. — Kinematograf.

Obično je to par stijena, što su obrasle dračem i jedva se kamen drži na kamenu. Izjeda ih, kako se veli, vrijeme; a ako navali jača bura ili potres, dogodi se lako, te se sruše i postanu pusta rpa sivoga kamenja. Dobro, ako ne smrve koga rušeći se. Ljudi ih zovu ruševinama. Takvu jednu ruševinu hoće da nam gospojica Kamila Lucerna prikaže u drugom svom dramskom radu, u komadu. „Na ruševinama“, koji se prvi puta glumio 8. veljače. No ruševine su njene ruševine društva, te trule zgrade krivih veličina: drama bi dakle imala da bude socijalna. Ipak — krivo bismo učinili autorici, da njenu dramu s toga gledišta prosudimo. Ona je žena i tudjinka: i to dvoje nije joj dalo, da anatomske nožem zadre u naše prilike, da otkrije zle strane

i lijeka im pokaže. S jedne strane opaža se, da su njeni negativni potezi jednostrani, mjestimice precrni; a pozitivni su preblijedi. Njena tudjinska narav kriva je prvome, njena ženska duša drugome. Tako i njen junak nije kontrast truležu oko sebe i ne bori se s njim, nego je neka idealna figura, neki lirski junak. Veljko Slavak (g. Fijan), sin šefa pisarne bogatoga novčara Cekinića (g. Dimitrijević) i sam knjigovodja njegov, ljubi Maru, kćer Cekinićevu (gdja Šram), ali ne će da je zaprosi, jer zna, da bi morao živjeti od novaca svoje žene. On je mlad, idealan čovjek, koji vjeruje u dobre ljude, u dostojanstvo društva i čast imena, u poštenje ljudi oko sebe, a najviše u poštenje svoga oca. No otac njegov nije onaj uzor, u koga se Veljko uvijek pouzdavao i ljubio ga sa strahopoštanjem: žena Desirée, mlada i lakoumna francuska koketa, koju je Slavak (g. Mandrović) pod stare dane uzeo za ženu, bacila ga je u dugove i dovela pače do pronevjerjenja. Stari Slavak okrao je Cekinića. Pregledajući knjige uvidi Veljko, da je u pisarni defraudant — i sam poziva oca, da mu pomogne u potrazi za lopovom. A — otac njegov, u koga je gledao kao u najveći svoj uzor, otac, koji mu je uvijek govorio o časti i poštenju, koje imaju i siromašni ljudi, taj isti otac priznaje mu, da je — tat. Veljkov ideal sad je ruševina. Mladić hoće, da bude bar pred sobom pošten, da ne čuva tu sramotu tajnu, nego je otkrije svijetu i sačuva barem sam svoje poštenje; — no tim bi ubio oca. Strašnoj ovoj dilemi uklanja se Veljko, odlučivši, da će se žrtvovati sam i reći, da je okrao Cekinića. Ovaj međutim o tome ništa ni ne sluti. Na molbu Marinu, koja ljubi Veljka, a i za to, što se u Veljka osobito pouzdaje, pristaje Cekinić na to, da svoju kćer dade mladiću. No — Veljko ne će, jer ga muči užasno otkriće: on pače izvadja svoju odluku, makar Mara pogadja, da on nije krivac. Eto će doći re-darstvo, da ga zatvori. Stari Slavak savladan je plemenštinom svoga sina, — i hoće da svojom smrću okaje grijeh i oslobodi sina; otrovat će se. A dok on pije otrov, žena se njegovu zabavlja šeširima. Veljka vode u zatvor; no Slavak ima još toliko snage, da ispovjedi svoj grijeh. Na smrti doznaje i to, da ga je Desirée varala s — Cekinićem, koji sad hoće da prekrije defraudaciju. Mara to sluša — i eto druge ruševine: ona ne može da ljubi svoga oca, takova oca. Pokraj mrtvog Slavaka sastaje se dvoje mladih slomljena srca, jer „na ruševinama roditeljske ljubavi djeca ne mogu sagraditi sreću svoju“, jer se srušilo ono, što im je do sada bilo pola života . . . No baš to nije u njih isto: Veljko je živio za čast imena svoga oca, za poštenu život; Mara pak djevojka je vesela, koja uživa u svijetu, jer je mlada, hoće da ljubi i da živi za sreću, malo je natrunjena gradskom prašinom i gospodskim hirima. Za to je prijelom taj, što se dogadje u duši tih dvoje mladih ljudi, mnogo jasniji kod Veljka nego kod Mare. No nije ipak jasno, čemu hoće da se Veljko žrtvuje za oca, kad ga više ljubiti ne može. Spisateljica ćutjela je to i sama, dok pita na usta Cekinićeva, tko je dao Veljku tu samoubojnu pomisao? A Veljko odgovara: „Ne znam sam; nijesam o tom razmišljao. Srce me je na to vodilo.“ No ovakva motivacija nije dostatna za dramu. Spisateljicu zanijela je odviše idealna strana Veljkova, pa nam se on doista i nehote pričinja mrva — romantičan. Isto tako je ono mjesto, gdje Mara ocu pripovijeda o reduti — a u njem se otkrivaju duboka zla društvena — zaodjela više causerijom nego satirom. A u drugu ruku odviše je izrabila u zadnjem činu ironiju kontrast medju Slavakom i ženom njegovom. Od ka-

raktera najbolji je Cekinić: pravi bourgeois, makar je već poznata figura; Mara je (do pod kraj) uspjela slika vesele djevojke. Stari Slavak i Desirée dosta su blijedi. U tehnci autorica svakako je napredovala prema prvoj svojoj drami: „Tko je kriv?“ (što je pod pseudonimom „C. Milović“ izišla u „Viencu“ 1896. godine). No jedno ipak čini nam se, da je zaboravila. Drama „Na ruševinama“ ima moral, ali nema svršetka. Što će Veljko i Mara „na ruševinama“ prošlosti? Da si oni kao dva patnika pružaju ruku vrh mrtvacu na početku novoga života za njih, trebalo je svakako istaknuti. Drama je, uz dobru igru naših glumaca, lijepo uspjela; samo na žalost i ovdje autorica mora da bude — tudjinka.

„Moć tmine“. — Medju dramama, što ih različna kazališta s titulama „freie Bühne“ i „Theatre livre“ (t. zv. slobodna glumišta, u kojima se izvode djela, što ih inače konzervativne uprave staroga kova ne bi htjele primiti) broje u svoj repertoire, ima i ova drama novoga reformatora, koji je u seljačkom životu našao riješenje i svojih načela i svih uredaba sadašnjega pokvarenog društva. No varao bi se, tko bi pomislio, da je Tolstoj u ovoj drami iznio seljake kao predstavnike dobrih strana takva života; pače se čovjek, gledajući Tolstojevu dramu, i nebotice pita, je li zbilja u ruskoga mužika toliko iskavrenosti, koliko je Tolstoj kao tipični primjer iznosi pred oči evropske publike. Ta drama ima još jedan naslov: „Gdje grijeh dahne, tu život sahne“ — i možda je ova tendencija navela Tolstoja, da temu, koju je već prije njega u svim gotovo svojim dramama obradio Echegaray, obradi na ovako užasnom primjeru. Grijeh je taj preljub, što ga počinja Anisja (gdjca. Mihičić), žena bolesnoga seljaka Petra (g. Brani) sa slugom Nikitom (g. Borštnik), glupim inače momkom, komu je vjera praznovjeran strah, a svoje volje nema ni za lijek, nego se pušta sasma materi svojoj Matrjoni (gdja Sajević) i uživa u času, koji mu se nadaje, bez misli, bez brige. Nikita je veoma zanimljiv karakter: pravi tip lakoumna i neodlučna momka. On je prevario Mariinu, a sad je s Anisjom, ne za to što je baš ljubi, nego je uopće ženskar; a opet — njegova mati zna, da će po smrti Petrovoj ostati novca, komu će onda Nikola biti gazda. Da tu smrt uskore, ubijaju Anisja i Matrjona Petra otrovom malo po malo, i kad on pred smrt hoće da novce preda sestri, otruju ga sasma, a novce dadu Nikiti. Sad je Nikita gospodar uzoholio se i uzobijestio, pa se opija u gradu i ljubaka s Akuljinom, kćeri Petrovom iz prvoga braka, kupujući joj haljine i kiteći je. Ali se ubrzo pokaže plod te nove grijesne sveze; i da sakriju sramotu, udave dijete i Nikita ga zakopa u podrum. Grijeh je sakrit novim grijehom: Akuljina poći će za drugoga i sve će da se umiri. Ali na dan svadbe, kad je sve pijano, i kad Anisja dolazi da zove Nikitu, neka blagoslovi nevjestu — on ne može. Muči ga savjest i sav izmučen od boli svijta se na sijenu. Odluči, da se ubije, ali tim probudi slugu Mitrića (g. Dimitrijević); koji je pijan ležao na zemlji. Ovaj mu, sve onako sanen, kaže, neka samo bude hrabar; i Nikita ode, da svoj grijeh ispovijedi narodu. Tako je njegov život sasma usahnuo radi grijeha. — Na usta sluge Mitrića Tolstoj izriče svoje misli o ženama seljačkim: „Ima vas žena i djevojaka na milijune, a sve ste kao gorske zvijeri. Kako uzraste tako i umre. Nit je šta vidjela nit šta čula Seljak barem koješta da sazna u krčmi ili kod gazde, a i slučajno kod vojništva. A šta žena može?“ . . . I zbilja su u „Moći tmine“ te žene užasne: Matrjona, prava vještica, Anisja, lakoumna i pokva-

rena, Akuljina, glupa i divlja. Ni muškarci nijesu mnogo bolji, premda je Tolstoj pobožnomu i mlakomu Akimu dao nešto svojih nazora. Nikita izvrsno je ocrtan, a tako i sav milieu seljačkoga života. Ali treba i izvrsnih glumaca, da te mužike vjerno prikažu. Naši glumci nijesu za to; i tako je jedini g. Dimitrijević pogodio pravi ton.

Ton njemačke komedije — to je, što se na našoj pozornici izvrsno reproducira. Bilo je tako i u „Kinematografu“, koji se od običnih plodova firme Blumenthal-Kadelburg odlikuje bar tim, što čovjeka neprestano goni na prave „lachsalve“. To je piscima bila i jedina svrha, kad su gomilali sve moguće i nemoguće prilike i neprilike na glavu Hansa Hucklebeina (u nas je to Martin Gradinić — g. Grund). Pa — budimo zadovoljni, da nijesmo bar zijevali. Samo je šteta, što ovakovu hranu naša publika jedva čeka i živi o njoj. Naravski je, da se onda ozbiljne glume, a osobito première domaćih komada, glume pred praznom kućom.

H.

Pabirci.

„Seljački djaci“ od *Arne Garborga*. U jednom od najdivljih i najneplodnijih krajeva Norveške, u Jäderenu kod Stovangera, rodió se godine 1851. Arne Garborg, znameniti pisac Skandinavije. Postao je književnikom tek onda, kad je bio već dozrio čovjek s ustaljenim nazorima, kad je znao svoje ciljeve, i okušao već, kako da se za njih bori. On je po svojoj naravi polemik, njegove su radnje napete, intenzivne. Garborg pozna samo jedan mali krug ljudi; no te pozna u dno duše i opisuje ih jasno, bez okolišanja; u njega su, kako Brandes kaže, pomiješane seljačka i umjetnička krv. Godine 1870., izišavši iz seminara, počeo je da piše brošure i članke u novinama, koje je sam izdavao, a i romane. Isprva je stajao na kršćanskom stanovištu, no kasnije postade slobodoumniji. Borio se mnogo i s oduševljenjem za uvođenje pučkoga govora u literaturu, tvrdeći, da puk ne razumije današnje norveške literature. Mi ćemo se ovdje pozabaviti znamenitim romanom, što ga je napisao u prvoj polovici osamdesetih godina, s romanom: „Seljački djaci.“

U norveškom su društvu dvije klase: činovnička i seljačka. Službeni ljudi, a s njima i književnost, baju o sreći seljaka i obožavaju ga, ni ne trudeći se do njega. A u istinu je seljak rob hipotekarnoj banci i obdjelava zemlju, koja je tek po imenu njegova. Seljak radi bez veselja; ta njegov je ideal u tom, da uzmogno živjeti nebržno i besposleno „kao gospoda“. Oni pako seljački sinovi, što hoće, da se dignu nad seljačke mase, mogu ići samo u činovnike ili u propovjednike. Norveško društvo ne podupire druge inteligencije. Norveška fabricira samo — rakiju, a izvaži — iseljenike. Ostalo se sve dovaži iz tudjine. Seljak se nada uvijek naći na polju grude zlata, „nekim božjim čudom“ i taj fantast obično ne radi ništa, pa sve više propada.

Roman se počinje pjevanjem psalama u jednoj seoskoj krčmi. Psalmi vele: „Jer Bog daje svojima oboje — i odijelo i hranu, dok oni spavaju.“ To sluša mali Danijel i čudno mu se čini, da ga odmah iza toga gone na rad. Rad je, njemu kazna za grijeh. — Kako su sretni oni koji ne moraju raditi! To su „gospoda“. I mali Danijel vidi u duši sjajnu piramidu sve same take gospode

a na vrhuncu je sam kralj. Ti ljudi, kad ništa ne rade, mora da su bez grijeha. Seljak je gadan, zao čovjek. Tako misli Danijel, pa ga nešto nagoni, da se toga riješi, da se digne „više“ i da se tako oslobodi rada i grijeha. Tad će on biti sretan. — U istom mjestu živi neki kapelan Hirsch, koji ljubi seljaka, ali opaža i njegove mane. On vidi, da sadašnja inteligencija ne će moći da spase seljaka, pa se nada, da će to moći čovjek naobražen, ali čovjek iz naroda, koji bude uz to jak u vjeri. I kapelan misli, da bi taj čovjek mogao biti jednom Danijel. Uzme maloga k sebi, poučava ga i potiče u sanjarijama, jer misli, da će samo onaj čovjek biti valjan u muževnoj dobi koji je u mladosti mnogo sanjario. I otac Danijelov uživa u budućem propovjedništvu svoga sina, otpremi ga u grad, izdaje na njega sve veće svote novaca i ukapa se u sve veće dugove. Obitelj propada; a stari, skršen nevoljama i oskudicom, podavši se piću, umrije još uvijek sanjareći o velikoj budućnosti svoga „djaka“.

Danijel je medjutim začaran sjajem Kristijanije; ta mu se pričinja nekim novim Jeruzolimom. Ali tu je ovisan o svakom onom, koji ga podupire novcem, nesamostalan je u svakom pogledu, neodlučan je i slab. U školi ga uče nervozni učitelji, koji više misle na promaknuće nego na učenike. U toj istoj školi ima silu seljačkih djaka, što se klanjanjem, ulagivanjem, pa i beznačajnim varanjem odlučnih „faktora“ turaju naprijed i iscigane novaca, koje onda troše na najbeskorisnije ludosti. Jednom se našao tu profesor, što je govorio o višem duševnom radu i o životu za ideje; a i neki fratar opet o ispraznosti težnja za materijalnim užitkom. I to potakne u Danijela odluku, da postane idealan djak, da živi za dub, poeziju, ideje, i prezre težnje za tjelesnim užitkom. Samo kad bi bio bogat! — pomišlja on — onda bi krasno prema tome živio. U takim sanjarijama zanemaruje nauku; nema znanja, ne shvaća modernu civilizaciju, ne zna da se njome okoristi: i to se sve zlo pokazuje već kod ispita. Još ga gore tišti oskudica novaca. Siromaštvo mu se pričinja najžurnijom nesrećom: a ipak ne radi ništa.

Danijelu zamrznu skoro i predavanja; on ne može da se zadovolji ničim pozitivnim, njegova mašta traži dražila i nalazi ih u romanima, koje počima sada da požudno čita. Kako oskudijeva na novcima, on voli postiti dva put na nedjelju, nego raditi što god. Zalijeni se, leži samo na divanu, puši lulu i čita romane. Kad ogladni, bježi u pučku kuhinju. Vraćajući se kući osjeća opet glad i sanjari o tome, kako će naći na stolu anonimnih novčanih listova. Ta Bog je milostiv! Danijel ni ne misli, da podje na selo, na zaslužbu, već smišlja, na koje bi mu sve načine mogao Bog da pomogne, i skita se gradom u vječnoj uzrujanosti i očekivanju.

U oskudici novaca obrati se Danijel k nekomu Framu, čovjeku naprednjaku i idealisti, što je okupljao oko sebe mladu norvešku generaciju. Danijel udje u kolo tih mladića, što su vjerovali u razum, ljubili budućnost i obožavali slobodu, Björnsona smatrali jedinim pravim pjesnikom, a Frama osloboditeljem i prorokom. Neko se vrijeme Danijel podao sasma utjecaju toga kruga; no naskoro nije se mogao ni tuj da pravo snadje. On vidi, kako ti ljudi rade, kako se Fram žrtvuje za svoje ideje i kako biva progonjen. Bez oslona, bez oduševljenja i bez prave vjere u sebe, trom i pun maglenih pojmova, Danijel se zastidi i pobjegne od tih ljudi. Kad je opet gladovao i ponavljao u duši psalam: „Jer Bog daje svojim i odijelo i hranu, dok oni

spavaju“ nadje se neki profesor, koji veli, da je taj seljački sin divna i zdrava duša, pa ga potakne, da se dalje naobrazuje. Jednom će biti od njega narodu koristi! A nesamostalni taj Danijel, kao što je prije vjerovao Framu, tako vjeruje sada profesoru, pa stane da uči filozofiju. Ali on se boji samostalnosti u rasudjivanju, boji se, da ga razmišljanje ne zavede i tako porine u pakao, pa uči sve tako, da jednostavno vjeruje svemu, što mu se predaje. Tako on misli odbiti od sebe odgovornost i krivnju zbog možebitnih zabuda. Sad počima da se i u politiku miješa. Ta već su mu 24 godine! Ali eto: ni pola zla, da ima tu kaki katekizam, koji bi kazao nepogriješivo, gdje je pravo, a gdje krivo! Jedan je put bio počeo da s konzervativcima krsti sav rad mladnjih tek naduvanjem i frazom; ali kad se sjetio požrtvovanja svojih negdašnjih drugova Framovaca, ne može da uza to pristane. Gdje je istina? A ipak — zrio muž već bi trebao da ima neku stalnost, neko „definitivno stanovište“. A on hoće da bude muževan. I pušta si dugu bradu, natiče na nos naočare i tako će od sada izgledati naobraženiji. I Danijel stane, da ovako razmišlja: „Vele, da u nas nema slobode. Ima je i u nas, samo kad bi svi imali novaca. Siromašan ne smiješ biti: eto, to je sva mudrost“. Sada je njemu jasno, što treba da radi: „Od ovakih siromašnih seljačkih djaka puku nikake koristi. Seljaku treba dati kruha, on ne traži naobrazbe. Ovaki djaci ne mogu da rade medju pukom, oni su daleko od njega; ne može se natrag. Treba naprijed. Činovništvo je jedina klasa, koja je naobražena. Ako si nešto naobražen, budi dakle činovnik!“ Sada se Danijel umirio. Za koju će godinu početi da se uspinje svjetlom piramidom „na više“ i postići će cilj svoga života. A da ne bude već moguća bijeda i oskudica, napušta plemenitu djevojku, koja ga ljubi, a i on ju je ljubio, i oženi se s jednom bogatom starom udovicom. S tim će se novcem moći malko da proveseli i lijepo će sretno i spokojno, bez muke i rada, moći živjeti . . . .

Al gle! U susret mu ide prijatelj od radikalne stranke. Mogao bi taj susretaj upasti komu u oči, a i škoditi „karijeri“ i „budućnosti“. I Danijel umakne brzo u pokrajnu ulicu . . . .

Koliko je tu istine i pouke i sličnosti s našim prilikama! Mislimo malko dulje o tome.

Stecchetti. — Leta 1877. je izšla v Italiji mala knjižica pesnij Naslov ji je: „*Postuma*“. V predgovoru piše Olindo Guerrini, da so to pesni njegovega umrlega sorodnika Lorenza Stecchettija. — Pesni so pobudile veliko zanimanja; mnogim je bilo žal, da je njihov autor tako kmalu umrl. Zvedelo se je pa, da je njihov pravi autor živ in da je to Guerrini sam. Jeli so ga napadati. Nu, Guerrini se ni dosta oziral na vse to, temveč v kratkem izdal novo zbirko pesnij „*Nuova polemica*“, kjer je jačje razvijal svoj program verizma. Kaj je verizem? Verizem je umetniški smer (sličen naturalizmu), ki išče v vsem resnico („il vero“), ki govori, da treba vse iskreno reči, karkoli le leži komu na srcu, — da treba rabiti obične vsakdanje izraze — da se treba ravnati v vsem po prirodi.

Stecchettijeva poezija je iskrena, ne zakriva ničesar. Njegovo čuvstvo je jako in burno. On je Epikurejec, Frina (Atenska hetera) je njegova svečenica; smeh in radost sta mu veroizpovedanje, a največja slast — bujne psi devojk. Ko mu pa svet brani ljubavni slasti, preklinja ga Stecchetti, obu-

puje, zviija se kot črv — on si ne more pomisliti drugoga ideala razven ljubavi. Vprašuje: zakaj odbijajo ljudje to mamljivo in slatno pitje? A i on misli v samotni, temni noći, da je morda pozvan za kake višje, plemenite ciljeve, ali jasni, beli, topli dan poruši mu vse lepe osnove in mu pokazuje vse njegove slabosti. Duša njegova je pusta, slaba, brez nad; življenje mu gine in on kliče Boga („ako je res, da existira“), da ga reši sveta. V takih momentih postanejo njegove pesni sentimentalne in pesimistične. Stecchetijev pesimizem pa se razlikuje od Leopardijevoga Leopardi ima širji duševni horizont, klasično je izobražen, filozof — njegov pesimizem izvira iz obćenitejših, globokejših motivov. Njegova „svetska bol“ je uzvišena, obćećlovećanska. Stecchetijeve muke so pa odveć osobne, privatne; motivi so jednostranski, njegov srd na ljudi i na svet ni opravićen, ker je njegov ideal sreće nizki, telesni užitek. Individualni njegovi poeziji nedostaja plemenitosti, soćutja in višjih idej. Upliva pa na nas njegova vsakdanjost in intimnost; njegov štil je poln življenja in bujen. Stecchetti mrzi retoriko in okićeno neresnico.

Stecchetti je brez sumnje velik talent; vodio je v gotovi dobi veriste v Italiji. Napadali so ga radi njegovoga brezboćtva in pornografije Postal je popularen, in to ne samo v Italiji, temveć i izvan nje. Veričem že pada; na njegovo mesto stopaju dekadenti in simbolisti. Stecchetijevi naravni stihovi pa bodo sladili še veduo srca onih, ki mrze afektaciju v pesnih, doćim bude njegovo epikurejstvo primer, da ni prave poezije brez uzvišenih idealov in plemenitih ćustev.

Rijeć našim srednjoškolkama.

Engleski je kulturni historik Buckle negdje kazao, da je glavni uzrok narodnim i društvenim ratovima i mržnji medjusobno nepoznavanje i predrasude. Kad su dva ćovjeka jedan od drugoga dugo otudjeni, ostaje izmedju njih mnoga strana nerazjašnjena, pa si svaki te nepoznate strane pomišlja na svoj naćin, obićeo više zlo nego dobro. Tako je došlo, te ćesto i izmedju muža i žene vlada nepoznavanje i nesuglasje; a to rodilo je s jedne strane prkosom i željom, da se žena otrese i pravih i umišljenih lanaca, a s druge posvemašnjim nijekanjem potreba duševnoga napretka žene. Rodila se emancipacija, koja se — znaćeći u dobrom smislu samo podićnuće žene iz njenog niskog duševnog stanja, u koje je baciše zahtjevi društva — doskora izvrgla u zlo, u pustu modu.

Taj pokret pokućao je i na naša vrata: i naše žene osjetiše glas sa zapada, osjetiše poziv, da se osove na svoje noge. Nego na žalost, kao što se i mnogo drugo našega društva samo jednostrano doima, tako se i emancipacija u nas rijetko pravo shvaća, nego većina djevojaka pod tim misli — nošenje muških ovratnika cigarete i bicikl. To je postalo istom modom, kao što je i svaka druga ženska moda; a — pravi napredak žena znaći zabacivanje modnih ludosti. To t. zv. oslobodjenje žene ima da se drukćije shvati t. j. kao jaća pobuda njenom duševnom napretku, kao želja, da žena ne bude

radi udaje, svog najvišeg dosadašnjeg ideala, prisiljena tratiti dane u kićenju i modnim sitnicama, nego da i ona nastoji da bude aktivni član ljudskoga društva, koji će u njem imati mjesto radi svoga uma, a ne radi prolazne ljepote. Neka se ne reče, da ovim, što smo spomenuli, zagovaramo emancipaciju; ne! — No nema sumnje, da treba nastojati, kako bi se i u naših žena javila plemenitija čuvstva za narod, mar za knjigu i razumijevanje naših kulturnih potreba. Žena kao mati važan je faktor u društvu; ako dakle hoćemo imati zrelu mladež, moramo nastojati, da imamo rodoljubne žene, koje će na svom polju pripomoći sreći narodnoj.

Očito je, da se u nas dosta malo za to radi. Imamo licej, ali se mnogo puta vidi žalostan pojav, gdje učenice liceja izvan škole švapčare baš užasno. Imamo dosta srednjih škola, koje treba da odgajaju zdrave duše, ali — još se uvijek u hiljade egzemplara raspačavaju različni nebolomni romani, koje pohlepno (nota bene u — njemačkim izdanjima!) guta naš mladji i stariji ženski svijet. Tu škola ne može sve da načini sama; treba da pokret djački nadje razumijevanja i u krugovima naših žena po srednjim školama. Slovenci imaju lijep list „Slovenku“* koja izvrsno ispunjuje svoju zadaću; i Srbi nijesu u tom iza njih. Kod nas toga još na žalost nema. Ne čekajmo! Pozivamo sve naše drūge, da se prihvate u jedno kolo s nama, jer one su isto tako kćerke svoga naroda, kao što smo mu mi sinovi, i isto su tako dužne raditi za njegovu prosvjetu i napredak. Drago nam je, da već u ovom broju „Nove Nade“ možemo pokazati, da je naš pokret našao u njih razumijevanja i odziva: podajemo našim čitateljima plodove od četiri suradnice. Nadamo se da one ne će ostati osamljene, — jer ideja za rad oko napretka narodnjega naći će doista razumijevanja u družica naših, koje se zanose općom mišlju, da ženi takodjer pripada dio kulture i općenitog napretka ljudskoga društva.

* „Slovenka“ je list, što izlazi u Trstu pod uredništvom neumorne i dobre spisateljice Marice dva puta na mjesec. Gradivo mu je najrazličnije, a ideja u tom, da digne svijest, volju za rad i želju za naobrazbom u slovenskom ženskom svijetu, da odgoji „dobre majke narodu svome“. Na žalost se list kod nas slabo pozna. Preporučamo ga što toplije našem ženskom svijetu i stavljamo im za uzor mar i patriotizam Slovenaka. Pretplata (3 for. na godinu) šalje se na adresu: Uredništvo „Slovenke“, Trst.

Dopisnica uredništva.

V. N. u M. — Vašu radnju ne možemo primiti, jer nijeste sredujoškolac; a u „Novu Nadu“ imaju pravo pisati jedino učenici i učenice srednjih škola.

Naše suradnice molimo, neka nam jave svoja prava imena ili bar adrese, na koje će im uredništvo pisati.

Svim ostalim suradnicima odgovorit će uredništvo u zasebnim listovima što prije.